

**UCHWAŁA NR XXI/148/2016
RADY GMINY TUCZĘPY**

z dnia 30 czerwca 2016 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Tuczępy” na lata 2016-2020

Na podstawie art.7 ust.1 pkt 9 oraz art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2016 poz.446) , art. 87 ust.1,3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U.z 2014 poz.1446 ze zm.) Rada Gminy w Tuczępach uchwała co następuje:

§ 1.

Uchwała się Gminny Program Opieki na Zabytkami Gminy Tuczępy na lata 2016-2020 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Tuczępy.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

mgr Jacek Wilk

Załącznik do Uchwały Nr XXI/148/2016
Rady Gminy Tuczępy
z dnia 30 czerwca 2016 r.

GMINA TUCZĘPY

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W GMINIE TUCZĘPY NA LATA 2016 - 2020

Tuczępy, czerwiec 2016

SPIS TREŚCI:

1.WPROWADZENIE.....	5
2.PODSTAWY PRAWNE.....	6
2.1 OCHRONA ZABYTKÓW NA PODSDTAWIE USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW.....	6
2.2 OCHRONA WALOROW KULTUROWYCH I HISTORYCZNYCH.....	8
2.3 OCHRONA MIEJSC PAMIĘCI.....	10
3. KOMPETENCJE W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKOW.....	10
4.KONTEKST PROGRAMOWY.....	13
4.1 KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	13
4.2 NARODOWA STRATEGIA ROZWOKULTURY UZUPEŁNIENIE NARODOWEJ STRATEGII KULTURY.....	15
4.3 STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO.....	16
4.4 STRATEGIA ROZWOJU GMINY TUCZĘPY.....	16
4.5 PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO.....	17
4.6 PLAN OCHRONY ZABYTKÓW NA WYPADEK KONFLIKTU ZBROJNEGO I SYTUACJI KRYZYSOWYCH DLA GMINY TUCZĘPY.....	18
5.CHARAKTERYSTYKA POWIATU I GMINY TUCZĘPY.....	20
5.1 RYS HISTORYCZNY GMINY TUCZĘPY.....	22
6. ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	33
6.1OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW.....	36
6.2 ZASOBY ARCHEOLOGICZNE.....	38

6.3 PRZYRODNICZE WALORY KULTUROWE.....	53
7. ANALIZA SWOT.....	54
7.1 MOCNE STRONY.....	54
7.2 SŁABE STRONY.....	54
7.3 SZANSE.....	55
7.4 ZAGROŻENIA.....	55
8. CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W GMINIE TUCZĘPY.....	55
8.1 CEL STRATEGICZNY KSZTAŁTOWANIE KULTUROWEGO OBRAZU GMINY TUCZĘPY.....	57
8.2 CEL OPERACYJNY BUDOWA SYSTEMU ZARZĄDZANIA ZABYTKAMI GMINY.....	57
8.3 CEL OPERACYJNY DZIEDZICTWO KULTUROWE JAKO AKTYWNY CZYNNIK ROZWOJU LOKALNEGO.....	58
8.4 CEL STRATEGICZNY KSZTAŁTOWANIE POZYTYWNYCH POSTAW SPOŁECZEŃSTWA WOBEC KULTURY.....	58
8.5 CEL OPERACYJNY PROPAGOWANIE WIEDZY O ZABYTKACH ORAZ OPIEKA NAD NIMI.....	59
9. INSTRUMENTY WDRAŻANIA I PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	59
9.1 WDRAŻANIE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	59
9.2 CEL OPERACYJNY PRZESTRZENNO- GOSPODARCZY ROLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	60
9.3 CEL OPERACYJNY SPOŁECZNO- GOSPODARCZY ROLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	61
10.KSZTAŁTOWANIE POZYTYWNYCH POSTAW SPOŁECZEŃSTWA WOBEC DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	62
10.1 CEL OPERACYJNY- PROPAGOWANIE WIEDZY O ZABYTKACH ORAZ SPSOBACH OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	62
10.2 CEL OPERACYJNY SPOŁECZNY- EDUKACYJNA ROLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	62

11.MOŻLIWOŚCI FINANSOWANI INWESTYCJI W DZIEDZINIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI I ICH KONSERWACJI.....	63
11.1 MECHANIZMY FINANSOWANIA OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z BUDŻETU UNII EUROPEJSKIEJ.....	63
11.2 ŹRÓDŁA I ZASADY FINANSOWANIA OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.....	64
11.3 ŚRODKI PUBLICZNE.....	64
11.4 ŚRODKI PRYWATNE.....	67
11.5 ZASADY FINANSOWANIA OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	67
12. REALIZACJA I KONTROLA ZAPISÓW DOTYCZĄCYCH OPIEKI OCHRONY ZABYTKÓW, ZAWARTYCH W MIEJSCOWYM PLANIE ZAGOSPDAROWANIA GMINY TUCZĘPY.....	68
13. POSTANOWIENIA KOŃCOWE.....	69

1. WPROWADZENIE

Wśród najważniejszych czynników decydujących o szansach rozwoju społeczno - ekonomicznego oraz o możliwościach kreowania aktywnego społeczeństwa obywatelskiego znajduje się dziedzictwo kulturowe. Częścią tego dziedzictwa są zabytki ruchome i nieruchome, które jako ślady działalności ludzkiej stanowią źródło informacji o życiu przodków oraz o historycznym rozwoju regionu i kraju. Zachowanie łączność między przeszłością i przyszłością wymaga szczególnej troski o dziedzictwo narodowe, co jest konstytucyjnym obowiązkiem każdego Polaka.

Troska o ochronę dziedzictwa kulturowe nabiera szczególnego znaczenia w warunkach funkcjonowania Polski w unijnej wspólnocie kulturowej. Dokumenty programowe Unii Europejskiej nadają szczególną wagę odrębności kulturowej i zwracają uwagę na potrzebę promowania wspólnego dziedzictwa kulturowego z poszanowaniem zasady respektowania narodowej i regionalnej różnorodności kulturowej.

Dziedzictwo kulturowe stanowi także ważny element rozwoju turystyki oraz rozwoju gospodarczego, jako fundament rozwoju przemysłu kultury, który zawiera w sobie nie tylko dziedziny działalności gospodarczej bezpośrednio zajmujące się produkcją i dystrybucją dóbr i usług kultury, ale i działalność niedochodową, która generuje przychód w innych branżach. Z punktu widzenia rozwoju społeczno - gospodarczego rozwój przemysłu kultury mieści się w modelu Gospodarki Opartej na Wiedzy:

- 1) tworzy miejsca pracy oraz zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowanych specjalistów,
- 2) opiera się na ponadlokalnych powiązaniach, dziedzictwie kulturowym, wiedzy i informacji,
- 3) jest powiązany z innymi sektorami bazującymi na wiedzy (edukacja, turystyka),
- 4) jest czysty ekologicznie.

Złożoność działań w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego w warunkach gospodarki rynkowej wymaga strategicznego zarządzania tymi zabytkami. Narzędziem realizacji strategii ochrony dziedzictwa kulturowego są programy opieki nad zabytkami województwa, powiatu lub gminy.

Program za jeden z celów podstawowych przyjmuje pobudzenie wśród lokalnej społeczności świadomości istnienia własnego dziedzictwa kulturowego oraz potrzeby jego ochrony. Coraz więcej osób identyfikuje się z własnym regionem. Na wzmocnienie więzi regionalnych wpływają zwiększające się możliwości swobodnego dysponowania swoim losem oraz przywiązanie do własnych korzeni rodzinnych i narodowych wzmocniające poczucie bezpieczeństwa związane z rodzinnymi stronami. Powoduje to pragnienie posiadania bezpiecznej „małej ojczyzny”. Odzwierciedleniem tych zjawisk jest historia własnego regionu, której widocznym znakiem są lokalne zabytki. Pielęgnacja własnej historii związana jest z ochroną dziedzictwa kulturowego i wymaga wzięcia odpowiedzialności przez właścicieli i użytkowników za właściwy stan zachowania obiektów historycznych oraz aktywnego udziału samorządów w wykorzystaniu i promowaniu dziedzictwa kulturowego. Należy zatem podjąć wszelkie starania w zakresie wspólnej dbałości o wartości historyczne i estetyczne architektury i przestrzeni.

2. PODSTAWY PRAWNE

Podstawę prawną opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tjDz.U.2014 poz.1446. ze zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat gminnego programu opieki nad zabytkami. Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Stan prawodawstwa ochrony dziedzictwa kulturalnego w Polsce jest od dnia 1 maja 2004 r. częścią systemu prawa Unii Europejskiej. Do zagadnienia ochrony dziedzictwa kulturowego odnosi się również *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*. Obowiązek opracowania *Programu opieki nad zabytkami* wynika z:

- 1) Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm),
- 2) Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2015 poz. 1651 ze zm.),
- 3) Ustawy z dnia 21 stycznia 1988 r. *o Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa* (Dz. U. z 1988 r. nr 2 poz. 2 z późn zn),
- 4) Ustawy z dnia 28 marca 1933 r. *o grobach i cmentarzach wojennych* (Dz. U. z 1933 r. nr 39 poz. 311 z późn zn),
- 5) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 1988 r. *w sprawie organizacji, trybu działania i zasad finansowania Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa* (Dz. U. z 1988 r. nr 22 poz. 154),
- 6) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 27 maja 1999 r. *w sprawie określenia sposobu oznakowania granic Pomników Zagłady i ich stref ochronnych, a także wzorów znaków wskazujących na te granice* (Dz. U. z 1999 r. nr 47 poz. 473),
- 7) Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 października 1936 r. *w sprawie wykonania ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych* (Dz. U. z 1936 r. nr 85 poz. 595).
- 8)

2.1 OCHRONA ZABYTEKÓW NA PODSTAWIE USTAWY O OCHRONIE ZABYTEKÓW

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określa procedurę sporządzania i kontroli realizacji lokalnych i regionalnych programów opieki nad zabytkami. W odniesieniu do samorządu gminnego ustawa ta określa następujący sposób działania:

- 1) nakłada na gminy obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- 2) program sporządza się co 4 lata,
- 3) program przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- 4) program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- 5) Wójt Gminy co 2 lata sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Podstawą prawną opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece na zabytkami, która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy Gminnego programu opieki nad zabytkami.

Art.87 ust.2 cytowanej ustawy, wyznacza cele opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

- 1) włączanie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich za-chowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,

- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określanie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką na zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami szczegółowo określa przedmiot, zakres, formy i sposób ochrony zabytków.

Zabytek- nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. W myśl powołanej ustawy ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

- 1) **zabytki nieruchome** będące w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami,
 - h) ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - i) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- 2) **zabytki ruchome** będące w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami,
 - e) środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - f) materiałami bibliotecznymi,
 - g) instrumentami muzycznymi,
 - h) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - i) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność
 - j) wybitnych osobistości lub instytucji,
- 3) **zabytki archeologiczne** będące w szczególności:
 - a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto ochronie mogą podlegać **nazwy**:

- a) geograficzne,
- b) historyczne,
- c) tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków są:

- o **wpis do rejestru zabytków**, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków,

- **uznanie za pomnik historii** zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego (po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków),
- **utworzenie parku kulturowego** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej,
- **ustalenie ochrony** w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględniające w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych.

Ochrona zabytków polega, w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1)zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- 2)zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- 3)udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- 4)przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu i nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- 5)kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
-)uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W myśl powołanej ustawy - **opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza** i polega na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii.

2.2 OCHRONA WALORÓW KULTUROWYCH I HISTORYCZNYCH

Ochrona wartości kulturowych i historycznych jest uwzględniana przy tworzeniu form ochrony na podstawie art.6 ust.1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Do **form ochrony przyrody**, które uwzględniają ochronę wartości kulturowych, należą

- 1) parki narodowe;
- 2) rezerваты przyrody;
- 3) parki krajobrazowe;
- 4) obszary chronionego krajobrazu;
- 5) obszary Natura 2000;
- 6) pomniki przyrody;
- 7) stanowiska dokumentacyjne;
- 8) użytki ekologiczne;
- 9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- 10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Na szczególną uwagę zasługuje **ochrona wielkoobszarowa w postaci parku krajobrazowego**.
Zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody :

1. Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.
2. Na obszarach graniczących z parkiem krajobrazowym może być wyznaczona otulina.
3. Utworzenie parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru następuje w drodze uchwały sejmiku województwa, która określa jego nazwę, obszar, przebieg granicy i otulinę, jeżeli została wyznaczona, szczególne cele ochrony oraz zakazy właściwe dla danego parku krajobrazowego lub jego części, wybrane spośród zakazów, o których mowa w art. 17 ust. 1, wynikające z potrzeb jego ochrony. Likwidacja lub zmniejszenie obszaru parku krajobrazowego następuje w drodze uchwały sejmiku województwa wyłącznie z powodu bezpowrotnej utraty wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz walorów krajobrazowych na obszarach projektowanych do wyłączenia spod ochrony.
 - 3a. Utworzenie parku krajobrazowego położonego na terenie więcej niż jednego województwa następuje w drodze podjęcia jednobrzmiącej uchwały właściwych sejmików województw.
 4. Projekt uchwały sejmiku województwa w sprawie utworzenia, zmiany granic lub likwidacji parku krajobrazowego wymaga uzgodnienia z właściwą miejscowo radą gminy oraz właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska.
 - 4a. Uzgodnień, o których mowa w ust. 4, dokonuje się w trybie art. 106 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego, z zastrzeżeniem że brak przedstawienia stanowiska w terminie miesiąca od dnia otrzymania projektu uchwały, jest uważane za uzgodnienie projektu.
 - 4b. Rada gminy może odmówić uzgodnienia projektu uchwały, o której mowa w ust. 3, wyłącznie w przypadku, gdy przyjęcie tej uchwały prowadziłoby do ograniczenia możliwości rozwojowych gminy wynikających z ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego lub miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w stopniu nieproporcjonalnym do wartości jakie park krajobrazowy ma chronić.
 - 4c. Rada gminy nie może odmówić uzgodnienia projektu uchwały, o której mowa w ust. 3, w przypadku, gdy podjęcie tej uchwały jest konsekwencją rekomendacji dotyczącej utworzenia lub powiększenia obszaru parku krajobrazowego zawartej w audycie krajobrazowym, o którym mowa w art. 38a ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
 - 4d. Utworzenie parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru może nastąpić również na wniosek rady gminy, na obszarze której park krajobrazowy miałby być utworzony lub powiększony.
 - 4e. Wniosek, o którym mowa w ust. 4d, rozpatrywany jest nie później niż w terminie 3 miesięcy od dnia otrzymania wniosku przez sejmik właściwego województwa.
5. Statut parku krajobrazowego lub zespołu parków krajobrazowych określający strukturę organizacyjną parku lub zespołu parków nadaje sejmik województwa w drodze uchwały.

5a. Statut parku krajobrazowego położonego na terenie więcej niż jednego województwa nadaje w drodze uchwały sejmik województwa, na którego obszarze działania znajduje się większa część parku, w porozumieniu z pozostałymi sejmikami województw.

6. Grunty rolne i leśne oraz inne nieruchomości znajdujące się w granicach parku krajobrazowego pozostawia się w gospodarczym wykorzystaniu.

7. Projekty studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów zagospodarowania przestrzennego województw oraz planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej w części dotyczącej parku krajobrazowego i jego otuliny, wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo regionalnym dyrektorem ochrony środowiska w zakresie ustaleń tych planów, mogących mieć negatywny wpływ na ochronę przyrody parku krajobrazowego.

Parki krajobrazowe - ustawa krajobrazowa

2.3 OCHRONA MIEJSC PAMIĘCI

Celem ochrony miejsc pamięci jest zachowanie wszelkich śladów i utrwalenie znaczących dla tożsamości narodowej wydarzeń, faktów, postaci z dziejów państwa i narodu polskiego, walk o zjednoczenie i niepodległość ze szczególnym uwzględnieniem celów wychowawczych i edukacyjnych, tak aby służyły popularyzacji wiedzy o dokonaniach Polaków, stanowiły trwałe elementy tożsamości narodowej i składnik współczesnego życia.

Miejsca, obiekty i znaki pamięci narodowej jako ważny składnik tożsamości powinny być chronione przez wszystkich obywateli.

3.KOMPETENCJE W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dokonuje podziału kompetencji w zakresie ochrony zabytków. Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister kultury, w imieniu którego działa **Generalny Konserwator Zabytków**,
- 2) wojewoda, w imieniu którego działa **wojewódzki konserwator zabytków**.

Na **szczeblu centralnym** organem zajmującym się ochroną zabytków jest Generalny Konserwator Zabytków. Do jego zadań należy w szczególności:

- 1) opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 2) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad nimi,
- 3) podejmowanie działań związanych ze wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami,
- 4) prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych nieprawnie za granicę,
- 5) wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach ochrony zabytków,

- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 7) sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- 8) promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków,
- 9) organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich,
- 10) organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych i rzeczowych,
- 11) opiniowanie wniosków o nadanie odznaki *Za opiekę nad zabytkami*,
- 12) współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków,
- 13) organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 14) podejmowanie działań związanych z troską o zabytki dotyczące historii Polski pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Na **szczeblu wojewódzkim** organem zajmującym się ochroną zabytków jest wojewódzki konserwator zabytków, którego powołuje i odwołuje wojewoda na wniosek Generalnego Konserwatora Zabytków lub za jego zgodą. Do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków zgodnie z powołaną ustawą należy w szczególności:

- 1) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad nimi,
- 2) sporządzanie, w ramach własnych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad nimi,
- 3) prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,
- 4) wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi,
- 5) sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- 7) opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,
- 8) upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- 9) współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Kompetencje w zakresie ochrony zabytków na szczeblu **gminnym** - zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* – sprawuje:

1. Wójt, Burmistrz, Prezydent, który:

- 1) sporządza plan ochrony parku kulturowego, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- 2) przedstawia do zatwierdzenia radzie gminy planu ochrony parku kulturowego,
- 3) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków,
- 4) przyjmuje zawiadomienia o odkryciu, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem lub zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym,
- 5) przekazuje wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przyjętego zawiadomienia o odkryciu, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem lub zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym,
- 6) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami,
- 7) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami,

- 8) przedstawia sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami Radzie Gminy,
 - 9) występuje z wnioskiem o przyznanie osobom zasłużonym w sprawowaniu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami odznaki *Za opiekę nad zabytkami*,
 - 10) realizuje sprawy z zakresu właściwości wojewody, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, powierzonych przez wojewodę, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, w drodze porozumienia.
2. **Rada gminy**, która:
- 1) uwzględnia zadania z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu strategii rozwoju gminy, studiów uwarunkowań i kierunków oraz planów zagospodarowania przestrzennego gminy, a w szczególności:
 - a) postanowień krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
 - b) rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
 - c) przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniających opiekę nad zabytkami,
 - 2) uwzględnia w studium uwarunkowań i kierunków oraz w planie zagospodarowania przestrzennego gminy, w szczególności:
 - a) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - b) ochronę innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - c) ochronę parków kulturowych,
 - d) ustaleń gminnego programu opieki nad zabytkami,
 - e) ustalanie strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków,
 - 3) przyjmuje gminny program opieki nad zabytkami, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - 4) uwzględnia ewidencję zabytków jako podstawę do sporządzania programu opieki nad zabytkami,
 - 5) udziela dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru na zasadach określonych w podjętej przez siebie uchwale,
 - 6) prowadzi wykaz udzielonych dotacji,
 - 7) informuje o udzielonych dotacjach na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku inne organy uprawnione do udzielania takich dotacji,
 - 8) przyjmuje zabytek, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami, który został wywłaszczony przez starostę jeżeli nie było możliwe usunięcie za-groźenia, dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia - na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - 9) podejmuje uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, w sprawie utworzenia parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej,
 - 10) zatwierdza plan ochrony parku kulturowego,
 - 11) tworzy jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem kulturowym w celu realizacji zadań związanych z jego ochroną,
 - 12) sporządza miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów, na których utworzono park kulturowy,
 - 13) uwzględnia w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w ustaleniach miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oprócz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia oraz ustaleń planów ochrony parków kulturowych, inne zabytki nieruchome wskazane

przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do czasu założenia gminnej ewidencji zabytków.

4. KONTEKST PROGRAMOWY

Program opieki nad zabytkami w Gminie Tuczępy koresponduje z założeniami dokumentów programowych Gminy Tuczępy, Województwa Świętokrzyskiego oraz dokumentami krajowymi, w szczególności:

- 1) Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 2) *Narodową Strategią Rozwoju Kultury wraz z Uzupelnieniem na lata 2004-2020*,
- 3) *Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego*,
- 4) *Strategią Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim*,
- 5) *Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego*,
- 6) *Strategią Rozwoju Gminy Tuczępy 2016-2020*
- 7) *Planem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Gminy Tuczępy*

4.1 KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*. Celem tego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz wzmocnienie ochrony i opieki nad materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* obecnie jest opracowywany. W tezach do tego *Programu* określono siedem podstawowych **zasad konserwatorskich**:

- a) *primum non nocere (po pierwsze nie szkodzić)*,
- b) maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- c) minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymanie się od działań niekoniecznych),
- d) usuwania tylko tego, co na oryginał działa niszcząco,
- e) czytelności i odróżnialności ingerencji,
- f) odwracalności metody i materiałów,
- g) wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Zasady te powinny być uwzględniane podczas prowadzenia wszelkich prac przy zabytkach m.in. przez pracowników urzędów, konserwatorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli, użytkowników i innych.

W tezach do *Programu* wyznaczone zostały następujące **cele działań**:

1. w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:
 - 1) pełna ocena stanu, a także kategorii i stopnia zagrożeń krajowego zasobu:
 - a) zabytków ruchomych,
 - b) zabytków nieruchomych,
 - c) dziedzictwa archeologicznego,
 - d) pomników historii,
 - e) obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa,

- 2) wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych,
 - 3) objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki,
 - 4) ocena stanu służb i ich możliwości wypełniania zadań z zakresu ochrony zabytków,
 - 5) ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków – m.in. rozwijanie i podnoszenie skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami,
 - 6) udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.
2. W zakresie działań o charakterze systemowym:
 - 1) powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa,
 - 2) przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego - wprowadzenie jej do wszystkich dziedzin i na wszystkie poziomy zarządzania i gospodarowania.
 3. Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.
 4. W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:
 - 1) tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji,
 - 2) gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o:
 - a) stanie zachowania zabytków,
 - b) postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich,
 - c) zagrożeniach dla zabytków,
 - d) prawidłowości zarządzania zabytkami,
 - e) bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych,
 - f) innych formach ochrony dziedzictwa,
 - 3) wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego - wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.
 5. W zakresie kształcenia i edukacji:
 - 1) utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego,
 - 2) kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków,
 - 3) upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.
 6. W zakresie współpracy międzynarodowej:
 - 1) wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie,
 - 2) oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą..

4.2 NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY

UZUPEŁNIENIE NARODOWEJ STRATEGII KULTURY

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. określa zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Misją strategii jest zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 zakłada że, działania podejmowane w ramach *Strategii* powinny prowadzić do następujących efektów:

- a) zmniejszenie dysproporcji w dostępie do kultury w regionach,
- b) zwiększenie udziału kultury w PKB,
- c) zwiększenie liczby małych i średnich przedsiębiorstw oraz liczby zatrudnionych w przemyśle kultury,
- d) radykalna poprawa podstawowej infrastruktury kultury i stanu zabytków,
- e) stworzenie markowych produktów turystyki kulturowej,
- f) wykształcenie więzi pomiędzy kulturą, edukacją i nauką w kształtowaniu kapitału społecznego.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 precyzuje również cele Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020, które obejmują:

- 1) **Cel strategiczny:** zrównoważenie rozwoju kultury w regionach,
- 2) **Cele uzupełniające:**
 - a) wzrost efektywności zarządzania sferą kultury,
 - b) zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury,
 - c) wzrost udziału kultury w PKB,
 - d) zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
 - e) modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury,
 - f) wzrost uczestnictwa w kulturze,
 - g) rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w szkolnych programach,
 - h) efektywna promocja twórczości,
 - i) promocja polskiej kultury za granicą,
 - j) ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem,
 - k) wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
 - l) rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Cele cząstkowe realizowane będą w ramach obszarów priorytetowych,
Którym odpowiadają Programy Operacyjne:

a) <i>Promocja twórczości,</i>	g) <i>Rozwój infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz wzrost efektywności zarządzania kulturą,</i>
b) <i>Dziedzictwo kulturowe,</i>	h) <i>Promesa Ministra Kultury,</i>
c) <i>Promocja czytelnictwa,</i>	i) <i>Media z kulturą,</i>
d) <i>Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury,</i>	j) <i>Rozwój inicjatyw lokalnych,</i>
e) <i>Obserwatorium kultury,</i>	k) <i>Znaki Czasu.</i>
f) <i>Promocja kultury polskiej za granicą,</i>	

4.3 STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 r. została przyjęta uchwałą Nr XXXIII/589/13 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 16 lipca 2013 r. **Celem generalnym Strategii** jest wzrost atrakcyjności Województwa jako podstawy zintegrowanego rozwoju w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Wśród czynników wpływających na poprawę wizerunku Województwa *Strategia* wymienia zasoby dziedzictwa kulturowego: liczne i różnorodne zasoby dóbr kultury, wielość tradycji historycznych i miejsc związanych z przeszłością narodu polskiego oraz bogato reprezentowaną tradycyjną kulturę i sztukę ludową. Elementy te są podstawą oferty turystycznej regionu. Jako jeden z celów strategicznych prowadzących do osiągnięcia celu generalnego dokument wymienia **Ochronę i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody i dóbr kultury** w ramach **priorytetu 2 - Ochrona i udostępnienie dziedzictwa kulturowego** wskazuje następujące kierunki działań:

- a) zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- b) modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury,
- c) zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- d) poprawa warunków funkcjonowania instytucji artystycznych,
- e) poprawa warunków funkcjonowania bibliotek, w szczególności naukowych i akademickich, oraz zwiększenie dostępności do nowoczesnych usług bibliotecznych, z wykorzystaniem technologii informatycznych,
- f) wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- g) poprawa dostępności mieszkańców do oferty kulturalnej poprzez wspieranie instytucji poszerzających ofertę programową, umożliwiającą aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym,
- h) tworzenie nowych miejsc pracy związanych z ochroną i udostępnianiem dziedzictwa kulturowego.

4.4 STRATEGIA ROZWOJU GMINY TUCZĘPY

Strategia Rozwoju Gminy Tuczępy została przyjęta Uchwałą Nr XVII/117/2016 Rady Gminy Tuczępy z dnia 09 marca 2016 r. Strategia wskazuje na ważną rolę lokalnego dziedzictwa kulturowego w rozwoju gospodarczym Gminy oraz podnoszeniu jego atrakcyjności. Głównym celem tworzenia dokumentu strategicznego, jest zdiagnozowanie priorytetowych obszarów, celów i kierunków rozwoju zmierzających do rozwoju społeczno- gospodarczego. Strategia rozwoju Gminy Tuczępy na lata 2016-2020 to wieloletni plan działania, określający strategiczne cele rozwoju gminy i zawierający takie kierunki oraz działania, które są niezbędne do realizacji przyjętych założeń strategicznych.

Strategia Rozwoju Gminy Tuczępy definiuje również kierunki procesu przemian przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych, społecznych i środowiskowych na terenie gminy, przyczyniając się do poprawy jakości życia mieszkańców, stanu środowiska naturalnego i kulturowego, przywrócenia ładu przestrzennego oraz do ożywienia gospodarczego, a także odbudowy więzi społecznych.

Gmina charakteryzuje się dość wysokimi walorami środowiska naturalnego i kulturowego oraz niewielkim potencjałem turystycznym. Na wysokie walory środowiskowe składają się m.in. obecność Obszarów chronionego krajobrazu, wysoka lesistość oraz znaczna liczba obiektów mających szczególną wartość historyczną i kulturową.

Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2006 - 2014 przyjęta została uchwałą Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego nr XXV/404/06 z dnia 6 lutego 2006 r. Strategia zwraca szczególną uwagę na walory historyczne, w tym antropogeniczne, będące efektem działalności człowieka. Zabytkowe obiekty pełnią rolę wspomagającą walory Regionu. Wykorzystanie walorów historycznych do rozwoju turystyki poprzez turystyczne udostępnienie zabytków, pozwoli na pozyskanie dodatkowych środków na ich renowację i pozytywnie wpłynie na kształtowanie poczucia tożsamości narodowej.

Zgodnie ze Strategią misją Województwa Świętokrzyskiego jest **tworzenie i wdrażanie wysokiej jakości, unikalnych produktów turystycznych, odpowiadających na potrzeby turystów, tworzenie atmosfery przyjaznej turystom i warunków przyjaznych inwestorom, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju.**

Stworzenie zintegrowanej oferty turystycznej wymaga określenia celów operacyjnych, uwzględniających rozwój konkurencyjnych produktów turystycznych. Wykorzystując potencjał kulturowy Województwa *Strategia* zakłada stworzenie różnorodnych produktów turystycznych, a wśród nich także te odnoszące się do dziedzictwo kulturowego:

Produkt „Perły Ziemi Świętokrzyskiej” - zakłada rozwój turystyki kulturowej w oparciu o historię, tradycje i zabytki. Jako źródła atrakcji *Strategia* wskazuje miejsca o bogatej przeszłości, wśród których znalazły się umiejscowione na terenie Powiatu Buskiego: Stopnica, Wiślica i Nowy Korczyn. Produkt ten zakłada tworzenie nowych obiektów muzealnych, tematycznych szlaków, turystycznych, izb pamięci narodowej, obudowywanie już istniejących obiektów muzealnych. Produkt zakłada 3 podstawowe kierunki rozwoju:

- świętokrzyskie małe historyczne miasteczka (obejmujący m.in. tereny Powiatu Buskiego: Nowy

Korczyn, Wiślica, Stopnica),

- szlak zabytków żydowskich,

- imprezy oparte na tradycji historycznej.

Produkt „W poszukiwaniu ukojenia” – zakłada rozwój turystyki pielgrzymkowej. Źródłami atrakcji będą miejsca związane z kultem religijnym, które zlokalizowane są także na terenie Powiatu Buskiego m.in.: w Wiślicy, Szczaworyżu i Pacanowie. Model funkcjonowania produktu zakłada m.in. wytyczenie, oznakowanie i promocję szlaku o tematyce religijnej, obejmującego najważniejsze obiekty sakralne Województwa, w tym zabytkowe.

4.5 PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego został przyjęty uchwałą Sejmiku nr XXIX/399/02 z dnia 26 kwietnia 2002 r. Głównym założeniem regionalnej polityki przestrzennej w zakresie gospodarowania zasobami dziedzictwa kulturowego jest **skuteczniejsza ochrona i rewaloryzacja zabytków oraz racjonalne ich udostępnienie** z myślą o poszerzeniu wiedzy zwłaszcza młodego pokolenia, świadomości historycznej obywateli, a także **wykorzystaniu jako czynnika rozwoju gospodarczego i promocji**. Ważnym zadaniem jest także wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w procesie **pobudzania i utrwalania tożsamości regionalnej** ogółu mieszkańców przy jednoczesnym zachowaniu i kultywowaniu specyfiki lokalnej i subregionalnej. Plan określa priorytetowe obszary działań:

- 1) intensyfikacja i pogłębianie rozpoznania zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego, dotychczas nie sklasyfikowanych lub mało rozpoznanych,
- 2) ochrona i rewaloryzacja zabytkowych układów przestrzennych miast,
- 3) zachowanie najcenniejszych walorów artystyczno – krajobrazowych,
- 4) zachowanie i ochrona obiektów i zespołów o najwyższej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej i dziedzictwa światowego,
- 5) promocja i udostępnianie najcenniejszych walorów i zasobów.

Głównym celem polityki przestrzennej jest zachowanie i umacnianie regionalnej tożsamości kulturowej, jak też zapewnienie ochrony i rewaloryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego, stosownie do przepisów ustawy o ochronie dóbr kultury oraz innych ustaw związanych z tą problematyką. Plan określa również **cele wspomagające**:

- 1) dążenie do pełnego rozpoznania zasobów dziedzictwa kulturowego, wprowadzenie do ewidencji konserwatorskiej zasobów ujawnionych lub zweryfikowanych,
- 2) objęcie ochroną parkową najcenniejszych obszarów kulturowych oraz unikalnych zespołów lub obiektów zabytkowych,
- 3) dążenie do zwiększenia rangi ochronnej w skali światowej i krajowej obiektów, zespołów i układów urbanistyczno - krajobrazowych o szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej i historii,
- 4) zwiększenie zakresu ochrony prawnej zespołów i obiektów objętych jedynie ewidencją,
a ważnych dla tożsamości regionalnej i lokalnej (szczególnie zagrożonych) przez dokonywanie wpisów do rejestru dóbr kultury,
- 5) przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych najcenniejszych zabytkowych zespołów urbanistycznych oraz ciekawych zespołów staromiejskich, zwłaszcza zagrożonych.

Zasady realizacji wymienionych wyżej celów polegają na:

- 1) respektowaniu wymogów ochronnych oraz umożliwieniu rewaloryzacji zagrożonych zespołów lub obiektów zabytkowych, objętych rejestrem dóbr kultury,
- 2) zachowanie i rewaloryzacja niszczących obiektów kulturowych, dawnych cmentarzy oraz innych miejsc i wyróżników bogatej historii regionu,
- 3) archeologiczne badania ratunkowe na terenach realizowanych lub przewidywanych inwestycji wielkoobszarowych,
- 4) działania ochronno - rewaloryzacyjne dostosowane do lokalnej specyfiki,
- 5) atrakcyjna oferta inwestycyjno - handlowa obiektów zabytkowych przewidzianych do sprzedaży,
- 6) wzrost świadomości społecznej co do znaczenia i wartości obiektów kulturowych dla rozwoju, promocji oraz integracji regionalnej.

4.6 PLAN OCHRONY ZABYTEKÓW NA WYPADEK KONFLIKTU ZBROJNEGO I SYTUACJI KRYZYSOWYCH DLA GMINY TUCZĘPY

Celem opracowania Gminnego *Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Gminy Tuczępy* było wzmocnienie ochrony i opieki nad ważną częścią dziedzictwa kulturowego jaką są zabytki. Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich mających na celu ich ratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Przedsięwzięcia są realizowane poprzez:

1. zapobieganie i prowadzenie prac przygotowawczych w czasie poprzedzającym wystąpienie konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej,
2. podwyższeniu gotowości wprowadzanej w okresie narastania bezpośredniego zagrożenia przez organy kierowania kryzysowego,
3. reagowanie w czasie wystąpienia i trwania konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej,
4. zabezpieczenie i dokumentowanie po ustąpieniu konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej.

Zapobieganie i prowadzenie prac przygotowawczych obejmuje w szczególności następujące

przedsięwzięcia i czynności:

- 1) opracowanie planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz ich aktualizację,
- 2) kontrolę i doskonalenie stanu technicznego zabytków,

- 3) instalowanie i utrzymywanie w sprawności urządzeń i systemów zabezpieczenia zabytków, w tym sygnalizacji wykrywania i alarmowania,
- 4) wykonywanie ewidencji i dokumentacji zabytków podlegających ochronie,
- 5) projektowanie i wykonywanie inżyniersko - technicznych prac zabezpieczających przy zabytkach takich jak:
 - a) podwyższenie klasy odporności ogniowej i poprawa właściwości konstrukcyjnych,
 - b) zabezpieczenia przed skutkami wybuchów, wichur, śnieżyc, powodzi lub zalania z innych przyczyn, osunięć lub zapadnięć gruntu,
 - c) obudowa lub osłona fragmentów szczególnie wartościowych i narażonych na destrukcję.

Podwyższenie gotowości wprowadzanej w okresie narastania bezpośredniego zagrożenia przez organy kierowania kryzysowego obejmuje:

- 1) demontaż i ukrycie najcenniejszych detali architektonicznych i elementów wyposażenia,
- 2) przygotowanie i rozmieszczenie znaków *Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych* w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokołem o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r.(Dz. U. Z 1957r.Nr 46, poz.212), zwanej dalej „Konwencją halską”
- 3) zgromadzenie i utrzymywanie w gotowości urządzeń, sprzętu, narzędzi, opakowań, materiałów niezbędnych do wykonywania prac zabezpieczających i działań ratowniczych,
- 4) zorganizowanie systemu monitorowania zagrożeń, alarmowania i powiadamiania,
- 5) wyznaczenie i przygotowanie zespołów ludzkich do prac zabezpieczających i działań ochronnych,
- 6) zorganizowanie współdziałania właścicieli, zarządców i użytkowników zabytków, organów administracji publicznej, specjalistycznych służb, jednostek i instytucji, Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz wolontariatu.

Podczas reagowania- prowadzi się akcje ratownicze oraz udziela pomocy jednostkom ratowniczo- gaśniczym. Zabezpieczenie i dokumentowanie obejmuje:

1. Zabezpieczenie zabytków przed dalszą destrukcją po ustąpieniu bezpośredniego zagrożenia.
2. Dokumentowanie zdarzeń, strat i podjętych działań.
3. Informowanie właściwych organów administracji publicznej w szczególności wojewódzkiego konserwatora zabytków oraz organów założycielskich o stratach, podjętych działaniach i ewentualnych potrzebach pomocy.

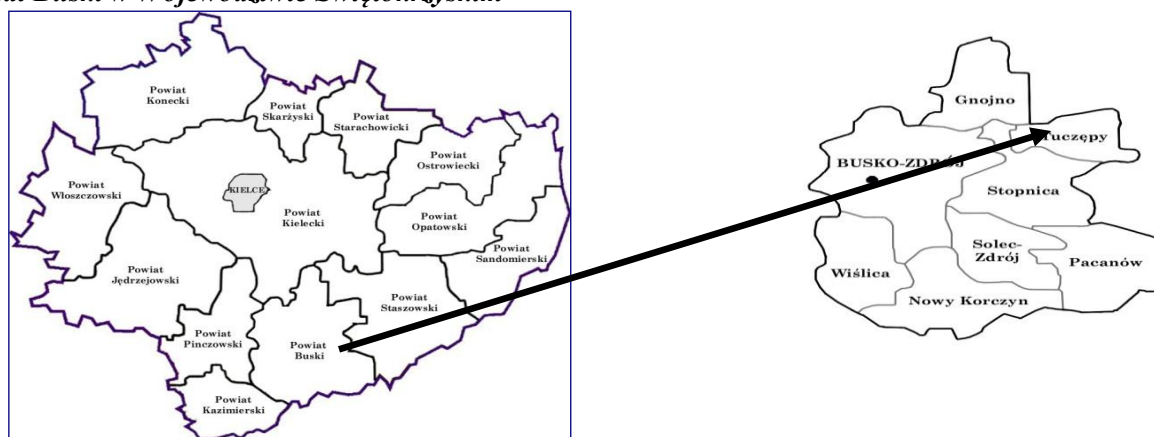
Ochrona zabytków ruchomych polega ponadto na podjęciu, w zależności od sytuacji i posiadanych możliwości, następujących czynności:

1. Zabezpieczenie ich przed zniszczeniem lub uszkodzeniem, w miejscu stałego przechowywania oraz zorganizowania stałego dozoru.
2. Przemieszczeniu do innych, przygotowanych pomieszczeń jednostki organizacyjnej.
3. Rozsrodkowanie zabytków do innych, przygotowanych obiektów w tej samej miejscowości.
4. Ewakuacji do wyznaczonych i uprzednio przygotowanych obiektów poza miejscowością ich stałego przechowywania, jeżeli nie ma możliwości ich właściwego zabezpieczenia na miejscu lub w tej samej miejscowości oraz zapewnieniu stałego dozoru.
5. Ewakuacji najcenniejszych zabytków za granicę w przypadku konfliktu zbrojnego.
6. Przyjmowaniu na wniosek właściciela lub posiadacza cennych zabytków na czasowe przechowywanie przez publiczne jednostki organizacyjne kultury.

5.CHARAKTERYSTYKA POWIATU I GMINY TUCZĘPY

Powiat Buski położony jest w południowo - wschodniej części Województwa Świętokrzyskiego. Zajmuje obszar o powierzchni **96 739 ha**. W skład Powiatu wchodzi 8 gmin: Busko Zdrój (gmina miejsko – wiejska) i 7 gmin wiejskich: Gnojno, Nowy Korczyn, Pacanów, Solec Zdrój, Stopnica, Tuczępy, Wiślica. Największą gminą zarówno pod względem powierzchni, jak i liczby ludności jest Busko - Zdrój, najmniejszą Tuczępy.

Powiat Buski w Województwie Świętokrzyskim

Stolicą Powiatu jest Busko – Zdrój, leżące w obniżeniu Garbu Pińczowskiego, będące największym miastem Poniżnia. Dolina Miasta otoczona jest z trzech stron wzniesieniami.

W kierunku na zachód od Miasta ciągną się złoża gipsu.

Południowo - wschodnia granica Powiatu Buskiego biegnie wzdłuż rzeki Wisły. Od południowego - zachodu Powiat Buski graniczy z Powiatem Kazimierskim, od zachodu z Powiatem Pińczowskim, od północy z Powiatem Kieleckim, a od wschodu z Powiatem Staszowskim oraz należącym do Województwa Małopolskiego – Powiatem Dąbrowskim.

Większość obszaru Powiatu wchodzi w skład geomorfologicznego makroregionu Niecki Miechowsko - Nidziańskiej stanowiącej rozległe obniżenie pomiędzy Wyżyną Krakowsko - Częstochowską, a Wyżyną Kielecko - Sandomierską. Część południowa Powiatu zaliczana jest do regionu Niziny Nadwiślańskiej.

W skład makroregionu Niecki Miechowsko - Nidziańskiej na terenie Powiatu wchodzi: Dolina Nidy, Garb Pińczowski i Niecki: Solecka i Połaniecka.

Największą rzeką Powiatu jest *Nida* - lewy dopływ *Wisły*. Północnym skrajem Powiatu płynie rzeka *Sanica* oraz *Wschodnia* będące dopływem *Czarnej Staszowskiej*.

Do głównych bogactw regionu należą złoża wód mineralnych o właściwościach leczniczych. Są to wody siarkowodorowe, siarczanowe i chlorkowe, zawierające podwyższone zawartości siarkowodoru oraz jonów siarczanowych. Charakterystyczne dla rejonu jest występowanie solanek jodobromowych. Występujące bogactwa wód mineralnych przyczyniły się do powstania i rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego w Busku – Zdroju i Solcu – Zdroju.

Powierzchnia Powiatu objęta różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu wynosi ponad 89 tys. ha, co stanowi ok. 92% ogólnej powierzchni Powiatu. Parki krajobrazowe obejmują obszar ponad 16,7 tys. ha, a obszary chronionego krajobrazu zajmują niemal 72 tys. ha.

Tereny Powiatu posiadające najwyższe walory przyrodnicze weszły w zasięg Zespołu Krajobrazowych Parków Poniżnia oraz obszarów chronionego krajobrazu. W skład

Zespołu Krajobrazowych Parków Poniższa wchodzi trzy odmienne charakterem parki, w tym dwa obejmujące obszar Powiatu Buskiego: Szaniecki i Nadnidziański Park Krajobrazowy.

Zasady gospodarowania w gminach na terenie parku krajobrazowego i jego otuliny obejmują między innymi:

- 1) ochronę najcenniejszych walorów przyrodniczych gminy,
- 2) ochronę pojedynczych zabytków i zespołów,
- 3) wykluczenie wprowadzenia nowej zabudowy na takie tereny, jak m.in.:
 - a) rezerwaty przyrody i ich otoczenie,
 - b) bezpośrednio sąsiedztwo pomników przyrody,
 - c) tereny występowania chronionych i rzadkich stanowisk roślinnych,
 - d) tereny występowania chronionych i rzadkich gatunków fauny,
 - e) torfowiska i obszary podmokłe,
 - f) tereny z roślinnością kserotermiczną,
 - g) obszary geologiczne i geomorfologiczne kwalifikujące się do ochrony w postaci stanowisk dokumentacyjnych,
 - i) otoczenie naturalnych źródeł,
 - j) obszary węzłów ekologicznych,
 - k) korytarze ekologiczne.

Obszary chronionego krajobrazu w Powiecie Buskim obejmują część obszarów gmin Busko - Zdrój, Solec - Zdrój, Nowy Korczyn, Stopnica, Pacanów, Wiślica i Tuczępy - są to: Chmielnicko – Szydłowski, Solecko – Pacanowski, Nadnidziański i Szaniecki Obszar Chronionego Krajobrazu.

W Powiecie Buskim znajdują się także rezerwat przyrody (rezerwat słonoroślowy w Owczarach) oraz rezerwaty stepowe (*Góry Wschodnie, Przęślin, Skorocice i Skotniki Górne*).

Gmina Tuczępy położona jest w obrębie Niecki Połanieckiej, należącej do makroregionu Niecka Nidziańska, zajmuje obszar o powierzchni 8 374 ha. W jej skład wchodzi 15 sołectw:

- Brzozówka,
- Januszkowice,
- Podlesie,
- Chałupki,
- Jarosławice,
- Rzędów,
- Dobrów,
- Kargów,
- Sieczków,
- Góra,
- Nieciesławice,
- Tuczępy,
- Grzymała,
- Niziny,
- Wierzbica.

Ukształtowanie terenu wykazuje w większości jednorodny charakter o falistej rzeźbie. Elementem dominującym w krajobrazie gminy są ciągi płaskich wzniesień i garbów. Gmina położona jest na średniej wysokości od 190 do 240 m n.p.m. Jej obszar przecinany jest gęstą siecią kanałów i małych cieków wodnych należących do zlewni rzeki Wschodniej, płynącej wzdłuż południowej granicy gminy.

Tuczępy zajmują południowo-wschodnią część województwa świętokrzyskiego, wchodząc w skład powiatu buskiego, podobnie jak sąsiadujące z nimi: Stopnica (strona pd. i zach.) oraz Gnojno (strona pn.). Wschodnimi sąsiadami Tuczęp są gminy: Szydłów (pn. -wsch.), Staszów, Rytwiany oraz Oleśnica (pd. – wsch.), należące do powiatu staszowskiego.

Gmina Tuczępy ma charakter rolniczy, 62% obszaru to użytki rolne. Łączna powierzchnia użytków rolnych w gminie wynosi 5129 ha, co stanowi 62% całego jej obszaru. Średnia wielkość gospodarstw wynosi 5-10 ha. Dominuje rolnictwo z przeważającą produkcją roślinno - zwierzęcą i z tendencją zwiększania produkcji ogrodniczo - sadowniczej. Znaczne obszary zajmują także uprawy roślin pastewnych, truskawek i niewielkie plantacje tytoniu. Prawdziwym bogactwem gminy Tuczępy są lasy i grunty leśne, które zajmują około 30% obszaru gminy. Występują tutaj różne gatunki drzew (świerk, jodła, sosna, lipa, buk, modrzew), tworząc duże kompleksy lasów mieszanych bogatych w runo leśne (grzybów, gody) oraz zwierzynę płąwą.

5.1 RYS HISTORYCZNY GMINY TUCZĘPY

W czasach pierwszych Piastów teren gminy leżał w dzielnicy sandomierskiej. Dzielnica podzielona była na kasztelanie, którymi zarządzali komesi (kasztelani) . Komesi odpowiedzialni byli za administrację, sądownictwo i sprawy wojskowe. Gmina Tuczępy leżała w kasztelani wiślickiej. W latach 1166-1173 istniało samodzielne księstwo wiślickie pod władzą księcia Kazimierza Sprawiedliwego. Po tym jak książę Kazimierz został księciem krakowskim i sandomierskim kasztelania wiślicka weszła na stałe w skład księstwa sandomierskiego, późniejszego województwa. Związek z tym regionem trwał do 1795 roku.

W czasach ostatnich Piastów w XIV wieku wprowadzono duże zmiany w administracji i sądownictwie w Polsce. W dawnych kasztelaniami utworzono sądy ziemskie i w związku z tym podzielono kraj na okręgi sądowe – powiaty. Powstał też nowy urząd królewski zarządzający dobrami królewskimi i sprawujący sądownictwo kryminalne, był to starosta. Urząd starosty obejmował od jednego do kilku powiatów. Gmina Tuczępy znalazła się w powiecie wiślickim natomiast starosta urzędował w Stopnicy. W XV wieku wyodrębniono na krótki okres (do połowy XVI w.) powiat szydłowski, w którym w tym czasie znajdowały się parafie składające się na obecną gminę. W XV wieku dawne dzielnice (ziemie) zostały przemianowane na województwa na czele z wojewodą. W tamtych czasach najmniejszą jednostką podziału terytorialnego kraju były parafie. Teren gminy leżał w granicach trzech parafii. Były to: parafia Tuczępy (Sieczków, Tuczępy, Grzymała, Wierzbica, Góra, Nieciesławice, Jarosławice, Niziny, Wierzbica, Dobrów), parafia Kargów (Kargów i Brzozówka) i parafia Koniemłoty (Rzędów). Ten podział utrzymał się do końca I RP.

Należy napisać o stosunkach religijnych na terenie obecnej gminy. Teren gminy jak i cały region był przodującym w kraju regionem protestanckim. Część kościołów katolickich zamieniono na zbory, budowano też nowe zbory (Grzymała) a większość szlachty przyjęła w XVI wieku kalwinizm. W końcu XVI wieku istniały w tym terenie dwie parafie kalwińskie w Sieczkowie i w Tuczępach. Dlatego w 1598 książę biskup sandomierski zapisał o parafii Kargów „lud do kościoła mało

uczęszcza”. Dopiero w XVIII wieku zwyciężyła na tym terenie kontrreformacja tak, że w 1880 roku w gminie Tuczępy naliczono tylko trzech protestantów.

Teren gminy związany jest z życiem wielkiego Polaka księdza, publicysty, uczonego. Jednego z czołowych przedstawicieli Oświecenia w Polsce. W 1750 roku na Wołyniu przyszedł na świat Hugo Kołłątaj, wkrótce potem jego rodzice sprowadzili się do Nieciesławic koło Tuczęp. Tutaj młody Hugo spędził dzieciństwo i młodość. Tutaj pobierał pierwsze prywatne nauki by potem przenieść się do szkoły w Pińczowie. W parafii Tuczępy istnieją dokumenty, które mówią o tym, iż to właśnie tu urodził się Kołłątaj jednak większość źródeł wskazuje na Dederkały Wielkie na Wołyniu. Kościelny badacz tych terenów z początku XX wieku wskazuje na Hugo Kołłątaja jako na proboszcza tutejszej parafii do roku 1780.

W 1795 roku podczas III rozbioru Polski powiat wiślicki został zagarnięty przez Austrię. Kraj podzielono na cyrkuły a cały zabór austriacki po tej stronie Wisły nazwano Nową Galicją. Stan ten nie trwał długo, już 1809 roku w wyniku wojen napoleońskich, powstania antyaustriackiego i zwycięskich działań wojsk Księstwa Warszawskiego teren Nowej Galicji został włączony w skład Księstwa. W Księstwie Warszawskim istniał wzorowany na Francji podział administracyjny na departamenty. Gmina Tuczępy została włączona do departamentu radomskiego. Departamenty podzielone były na powiaty. Gmina Tuczępy została włączona do powiatu szydłowskiego w departamencie krakowskim. Były to burzliwe czasy i stan ten nie trwał długo, już w 1816 roku po upadku Księstwa jej teren znalazł się pod okupacją carską i tak już zostało do 1915 roku.

Rosjanie utworzyli Królestwo Polskie pod berłem carskim i oczywiście wprowadzili zmiany administracyjne. Dawne departamenty zamieniono na województwa a powiaty połączono w obwody. Tuczępy zostały więc w województwie krakowskim (mimo, że Kraków leżał poza Królestwem) i weszły w skład obwodu stopnickiego, który powstał po połączeniu powiatów szydłowskiego i stopnickiego. Władze wojewódzkie rezydowały początkowo w Miechowie a następnie w Kielcach (od 1818 roku). Nie był to koniec zmian w Królestwie. Rosjanie cały czas próbowali upodobnić administrację Królestwa do Rosji carskiej. Dążenie to szczególnie nasiliło się po powstaniach narodowych. Tragiczne powstania listopadowe i styczniowe z lat 1830-31 i 1863-64 ominęły te okolice. W 1841 roku zmieniono polską nazwę województwa na gubernie. W 1844 Rosjanie przeprowadzili kolejną zmianę: zmniejszono liczbę guberni w Królestwie. W regionie połączono gubernię sandomierską z kielecką i utworzono nową gubernię radomską. Zamieniono też obwody na powiaty a powiaty na okręgi. Powiat stopnicki znalazł się w nowej guberni. Po raz pierwszy Tuczępy znalazły się w powiecie stopnickim i związek ten trwał do czasu II wojny światowej.

W 1864 roku na mocy ukazu carskiego powstała gmina Tuczępy obejmując większość obecnych terenów gminy. Gmina składała się z gruntów włościańskich (chłopskich) i dworskich (folwarki). Na

gminę w tym czasie składały się gromady (wsie) na czele z sołtysem, którego wybierało zgromadzenie gromadzkie. Organem uchwałodawczym gminy było zebranie gminne, na którym prawo głosu mieli gospodarze posiadające co najmniej 3 morgi gruntu. Zebranie gminne wybierało wójta i ławników (rodzaj zarządu gminy). Wójt miał uprawnienia policyjno-administracyjne i sądownicze, zarządzała też gmina szkolnictwem gminnym. Urzędem gminy kierował pisarz gminny, który często był najważniejszą osobą w gminie z racji umiejętności pisania i czytania.

W 1880 roku gmina Tuczępy miała 5 145 mieszkańców i zajmowała obszar 12148 mórg ziemi.

Pośród ludności gminy było 112 Żydów i już tylko trzech protestantów. W gminie były trzy młyny należące do Tuczyńskiego i Górskiego.

Po powstaniu styczniowym nastąpiła już ostatnia reorganizacja administracji Polski.

W 1866 roku wydzielono z południowej części guberni radomskiej gubernię kielecką. Do 1915 roku Tuczępy znajdowały się w powiecie stopnickim w guberni kieleckiej.

Latem 1914 roku wybuchła I wojna światowa. W wyniku wojny wiosną 1915 dawna gubernia kielecka znalazła się pod okupacją austriacką. Nowi okupanci utworzyli Generalne Gubernatorstwo z siedzibą w Lublinie a kraj podzielono na okręgi (mniejsze niż powiaty) pod władzę polskich cywilnych komisarzy. W 1918 roku nie zmieniły się granice powiatów, utrzymano powiat stopnicki ale stolicę przeniesiono do Buska-Zdroju.

W 1939 roku we wrześniu na teren gminy wkroczyły wojska niemieckie. Zaczęła się okupacja. W czasie kampanii wrześniowej niedaleko wsi Tuczępy w walce poległo pięciu żołnierzy Wojska Polskiego, zostali pochowani na miejscowym cmentarzu. Na cmentarzu pochowanych jest też kilkanaście innych osób zabitych przez okupantów należących do zbrojnego podziemia (AK, BCH i AL.) oraz osób cywilnych.

Historycy działalności Batalionów Chłopskich wykazali listę poległych należących do tej organizacji pochodzących z gminy Tuczępy. Byli to: z wsi Brzozówki: Ciężarkiewicz Józef, Wilk Władysław, Wtorek Stanisław. Z Jarosławic: Kępa Waclaw, Konieczek Władysław, Kukielka Eugeniusz, Kwiecień Stanisław, Skrzyński Stanisław. Ze wsi Kargów: Czerwiec Aleksander. Ze wsi Sieczków: Opalka Paweł. Ze wsi Tuczępy: Borek Stefan, Drozdowski Mieczysław, Kwiatek Franciszek, Sobala Jan, Zięba Tomasz.

Świadczy to o tym jak ofiarnie mieszkańcy gminy wystąpili przeciw okupantowi.

W styczniu 1945 teren gminy został zajęty przez Armię Czerwoną.

BRZOZÓWKA

Wieś nazywana pierwotnie Wolya Brzozowa. Nazwa pochodzi od drzew – brzóz. Pierwsza wzmianka o tej miejscowości pochodzi z roku 1529 i znajduje się w Księdze dochodów beneficjum diecezji

krakowskiej. Była to wieś królewska pod zarządem starosty stopnickiego i jako taka podlegała lustracjom przeprowadzonym w latach pięćdziesiątych XVI wieku, sześćdziesiątych XVII wieku oraz osiemdziesiątych XVIII wieku.

Pierwszej lustracji nie przeprowadzono ponieważ folwark Brzozówka wraz z Kargowem były jak sądzę dzierżawione (może zastaw) przez jednego z magnatów a takich wsi nie lustrowano. Wieś opisana natomiast już podczas następnej lustracji województwa sandomierskiego z lat 1660-64 co oznacza, iż wróciła ona pod zarząd starosty królewskiego. Obraz wsi wyłaniający się z opisu jest typowym obrazem po potopie szwedzkim czyli obrazem upadku. Przed potopem w każdej wsi mieszkało przynajmniej kilku kmieci do tego grupa zagrodników i komorników najczęściej była też karczma.

W roku 1660 lustratorzy napisali iż „kmieci nie ma żadnych jeno dwóch zagrodników którzy danin żadnych nie płacą tylko po 3 dni w tydzień obrabiają”.

W Brzozówce znajdował się folwark stanowiący centrum dużego gospodarstwa królewskiego pod zarządem starosty, które obejmowało Brzozówkę, Kargów i Rudę.

Ponad sto lat później w roku 1789 nastąpiła ponowna lustracja. Według niej we wsi mieszkało 4 kmieci i 4 zagrodników. Jedni i drudzy dostali od starosty pewne sumy pieniędzy na zakup zwierząt pociągowych (zaprzężaj), przez co zobowiązani byli do większej ilości dni pracy w tygodniu na rzecz folwarku. Mieszkali też we wsi dwaj komornicy „chałupy mających”. Spisano podczas lustracji powinności mieszkańców Brzozówki, Kargowa i Rudy mają oni „kapustę sadzić, owce strzyc, we żniwa do stróżenia kop wychodzić”. Zachował się opis budynków folwarcznych w Brzozówce. Z opisu wyłania się zasobny budynek „nowo wybudowany” do tego gumno, dwie stodoły, szopa na słomę, dwa spichlerze, stajnie, wołownie, chlewy. Opisano też stojący za folwarkiem lokalny browar „porządnie z drzewa wybudowany”. Z opisu lustratorów wyłania się obraz bardzo dobrze urządzonego i zarządzanego folwarku. W starostwie stopnickim było w tym czasie siedem podobnych folwarków. Mamy też dane dotyczące wielkości zbiorów z lat 1785-87. Mamy więc średnio rocznie 161 korców żyta, 63 pszenicy, 86 jęczmienia, 83 owsa, 8 grochu, 12 prosa, 2 korce rzepaku oraz 3 tatkarki do tego 54 „wozów parokonnych siana”. Porównując zbiory z pozostałych folwarków starostwa należy stwierdzić, że był to najbardziej wydajny i gospodarny folwark w okolicy. Część ziem folwarku było dzierżawione przez Franciszka Radeckiego (112 złp rocznie podatku) oraz Antoniego Kuczkowskiego (79 złp rocznie podatku).

W końcu XIX wieku oraz na początku XX właścicielem folwarku we wsi był Władysław Moyzel do 1905 roku. Natomiast w 1909 zmarł Jan Głuski również właściciel Brzozówki, zapewne władający folwarkiem Brzozówka po rodzinie Głuskich.

DOBRÓW

Wieś jest odnotowana w kronikach Jana Długosza w dokumentach z lat 1470-80. Należała wtedy do rodziny Gnoińskich (Mikołaj Gnoiński). Nazwa pochodzi od nazwy osobowej (imienia) „Dobry”.

Następne wzmianki pochodzą z dokumentów poborowych z roku 1508 i kościelnych dokumentów z roku 1529. W 1579 roku wieś należała do pana Jana Chyckiego (Chiczki)

W tymże roku mieszkało we wsi dziesięć rodzin kmieci na pięciu łanach ziemi. Dwóch zagrodników z ziemią i dwóch bez ziemi. Do tego trzy rodziny komorników oraz dwie rodziny rzemieślników. Z tego opisu wynika iż wieś Dobrów była dużą i zasobną wsią.

W końcu XVIII wieku wieś należała do rodziny Romiszewskich (Karol i Zuzanna Romiszewscy).

Rodzina ta ufundowała we wsi kapliczkę. Karol Romiszewski był skarbnikiem sandomierskim. W 1827 roku wieś liczyła 35 domów i 203 mieszkańców. W XIX wieku folwark Dobrów należał do rodziny Moyzelów. W dokumentach parafii Kargów odnotowano, iż w 1905 roku zmarł Władysław Moyzel właściciel między innymi Dobrowa. W tym czasie wieś liczyła 59 gospodarstw.

GÓRA

Pierwsze zapiski o tej wsi pochodzą z roku 1407. Zapisano wtedy nazwę „de Gora” w „Zapiskach sądowych województwa sandomierskiego”. Wieś wymienia też Jan Długosz.

Według niego wieś należała wtedy do rodziny Pruskich (Jan Pruski). Nazwa pochodzi od ukształtowania terenu. W końcu XIV wieku wieś należała do rodziny Mrozków, która przekazała część swoich gruntów plebanowi w Tuczępach. W początkach XVI wieku wieś należała do rodziny Lubańskich (Grzymała Lubański) o czym świadczy zapis z 1529 .

Według spisów poborowych z roku 1579 we wsi mieszkało siedmiu kmieci z rodzinami na trzech i pół łanach ziemi. Cztery rodziny zagrodników i dwóch komorników. Natomiast na przełomie XVI i XVII wieku wieś należała do rodziny Chyckich. W dokumentach sądowych jest zanotowana sprawa sądowa z roku 1598 między proboszczem Tuczęp i Janem Chyckim o grunty. W XVII wieku odnotowano jako właścicieli wsi rodzinę Komornickich (Jan Komornicki i jego synowie Paweł i Jan). W 1827 roku we wsi naliczono 11 domów i 74 mieszkańców.

GRZYMAŁA

Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1376 roku (de Grimala) w „Antiquissimi libri iudicales terrae Cracoviensis” czyli „Najdawniejsze księgi sądowe krakowskie”.

Nazwa pochodzi od staropolskiego imienia Grzymała. Kolejne informacje pochodzą z lat 1406 oraz 1415 z „Zapisków sądowych woj. Sandomierskiego”. Jan Długosz opisuje, iż wieś należała do Jana

Rytwiańskiego (XV wiek) był to możny ród z Rytwian w obecnym powiecie staszowskim. Nazwę Grzymała odnotowano też w rejestrach poborowych z 1508 roku. W roku 1579 wieś była własnością magnackiego rodu z krakowskiego, Karwickich. Gospodarowało we wsi w tym czasie dziewięć rodzin kmieci na czterech i pół łanie ziemi oraz trzy rodziny komorników. W końcu XVI wieku wieś należała do Stanisława Karwickiego oboźnego królewskiego, który wystawił we wsi zbor kalwiński, w którym był jego nagrobek. Zbor początkach XIX wieku był już tylko ruiną przypominającą o żyjących tu innowiercach (być może są jeszcze ślady tego budynku). W początkach XVII wieku wieś należała do rodziny Karnickich i była ośrodkiem protestanckim. W 1602 roku odbyła się rozprawa sądowa przed sądem grodzkim w sprawie zagarniętych przez właścicieli Grzymały łąk plebana z Tuczęp. Karniccy związani byli z wsią aż do końca XVIII wieku. W źródłach pojawiają się nazwiska Karwickich i Karnickich zapewne o tę samą rodzinę. W 1827 roku we wsi stało trzydzieści sześć domów zamieszkałych przez 269 mieszkańców. W końcu XIX wieku odnotowano we wsi ruiny zboru kalwińskiego oraz działającą szkołę początkową. Istniał też we wsi folwark szlachecki oraz 49 gospodarstw chłopskich.

JANUSZKOWICE

Po raz pierwszy nazwa tej wsi jest odnotowana w 1396 roku jako Ianuszkowice w zapiskach sądowych województwa sandomierskiego. Nazwę językoznawcy wywodzą od nazwy osobowej „Janusz- Januszek”. Wieś tą Jan Długosz wspomina jako własność Jana Szczepieckiego h. Janina. W końcu XVI wieku we wsi mieszkało siedem rodzin kmieci na trzech i pół łanie ziemi. Do tego jedna rodzina zagrodników i dwie rodziny komorników. W 1827 roku naliczono we wsi 16 domów i 142 mieszkańców. Na folwark Januszkowice składało się 5 budynków drewnianych. Wieś w końcu XIX wieku liczyła 30 samodzielnych gospodarzy na 126 morgach ziemi.

JAROSŁAWICE

Nazwa „de Jaroslauicz” po raz pierwszy wymieniana jest pod datą 1374 w „Najdawniejszych księgach sądowych krakowskich”. Nazwa pochodzi od nazwy osobowej Jarosław. Wieś wymienia też Jan Długosz, który informuje, że wieś należała do Jana Szczepieckiego h. Janina (połowa XV wieku). Następnie nazwę tą odnotowano w latach 1564-65 podczas lustracji dóbr królewskich. W 1579 roku w spisie poborowym zanotowano, że wieś należała do Katarzyny Zielińskiej. Wieś Jarosławice zamieszkiwało sześć rodzin kmieci. Gospodarowali na półtorej łana ziemi. Mieszkała też we wsi jedna rodzina zagrodników oraz czterech komorników. Mieszkał też we wsi jeden rzemieślnik

W 1827 roku było we wsi 18 domów i 148 mieszkańców. W końcu XIX wieku folwark we wsi należał do rodziny Bronikowskich. Folwark miał w tym czasie jeden budynek murowany i jedenaście drewnianych. Natomiast wieś liczyła jedenaście gospodarstw.

KARGÓW

Wieś wymieniana jest jako „Kargov” w 1194 roku następnie z datą 1243r. w Kodeksie Dyplomatycznym Małopolski. Nazwa pochodzi od staropolskiego wyrazu „kargol” oznaczającego wtedy powykręcany pień drzewa lub połamanego (powykręcane) człowieka. Kolejne wzmianki pochodzą z 1262 roku (Kodeks Dyplomatyczny Polski) oraz z roku 1325-27 w Monumenta Poloniae Vaticana. Wieś wspomniana też przez Jan Długosza.

Niektórzy historycy wywodzili istnienie parafii w końcu XIII wieku, ale pierwsze pewne informacje pochodzą z roku 1326, ponieważ odnotowano tu parafię i pierwszego plebana Bogusława. Stał we wsi w tym czasie drewniany kościółek. Musiała więc być to duża wieś. Według XVI- wiecznego historyka Bartosza Paprockiego za czasów Kazimierza Wielkiego, po głośnym zabójstwie księdza Baryczki w Krakowie, król w ramach pokuty postawił murowany kościół w Kargowie w miejscu drewnianego. Było to w latach sześćdziesiątych XIV wieku. W 1579 roku w spisie poborowym określono wieś jako zarządzaną (dzierżawa) przez (palatyni craciviensis) czyli jak sądzę przez jednego z magnatów krakowskich. We wsi mieszkało 7 kmieci na 3 i pół łanie ziemi oraz dwóch komorników.

W 1596 przeprowadzono lustrację kościelną parafii Kargów i zanotowano „parafia jest zaniedbana lud do kościoła mało uczęszcza i żyje w dzikich małżeństwach” Tak zła opinia bierze się z faktu, iż większość okolicznej szlachty przeszła na kalwinizm, który zapewne promieniował również na ludność plebejską.

Według lustracji królewskiej z lat sześćdziesiątych XVII wieku we wsi nie było żadnych kmieci jest tylko dwóch sołtysów (dzierżawców?). Lustratorzy żalą się że, powinni oni płacić po 1 florenie i pół korca pszenicy „ale nie robią tego”. Dodatkowo zanotowano, że „były kiedyś dwie karczmy które opustoszały”. Jest to typowy obraz wsi po najeździe szwedzkim i siedmiogrodzkim.

Kolejna lustracja z roku 1789 przedstawia zasobną wieś. Zanotowano, że mieszka we wsi 4 kmieci „którzy dawniej robili ciąгло dwojgiem ludzi po 2 dni a od przeszło 30 lat podług uczynionej umowy, że każdemu dał starosta terażniejszy na zaprzężaj (na zwierzęta pociągowe przy. L.Z.) po złp 168 robią więc na tydzień po 4 dni ciąгло i dwojgiem ludzi wysyłają”. Ponadto każdy z nich daje do starostwa „czynszyku po 16 gr oraz 3 kapłony, po 20 jaj, grzybów sztuk 30 oraz po wiązce chrzanu”. We wsi mieszkało też 4 zagrodników, którzy podobnie jak kmiecie otrzymali na zaprzężaj po 76 zł i

„robią byłem po 2 dni a gdy pieszo po dni 4 na tydzień”. Każdy dawał też czynszu po 8 groszy. Dodatkowo mieszkało we wsi 3 chałupników każdy z nich „robił pieszo po jednym dniu”. Mieszkał też czwarty komornik nie pracujący ale płacący po 15 zł rocznie czynszu. Dodatkowo we wsi była karczma „z drzewa nowo wybudowana, przyzwoicie opatrzona”.

W 1827 roku we wsi Kargów było 30 domów i 207 mieszkańców. Parafia Kargów w końcu XIX wieku liczyła 1611 dusz.

NIECIESŁAWICE

Dawniej zwana też Naczęsławice. Nazwa pochodzi od staropolskiej nazwy osobowej Naczesław. Pierwszy raz w kronikach odnotowano wieś w 1423 roku. Wieś wspomina Jan Długosz. Opisuje on łany kmiece i folwark szlachecki.

Wieś zwana w dawnych dokumentach również Naczasławice, w końcu XVI wieku miała pięciu kmieci na ponad jednym łanie ziemi. Do tego należy doliczyć jedną rodzinę zagrodników i dwie komorników.

Według informacji miejscowych w tej wsi urodził się w rodzinie szlacheckiej Hugo Kołłątaj. Jednak większość danych przeczy tej informacji. Wielki reformator z końca XVIII wieku nie urodził się tu lecz na Wołyniu, skąd jego rodzice przeprowadzili się do Nieciesławic. Natomiast bezsprzeczną informacją jest fakt, że spędził tu dzieciństwo i młodość. Tak więc, teren gminy związany jest z życiem wielkiego Polaka księdza, publicysty, uczonego. Jednego z czołowych przedstawicieli Oświecenia w Polsce. Tutaj pobierał pierwsze prywatne nauki, by potem przenieść się do szkoły w Pińczowie. W parafii Tuczępy istnieją dokumenty, które mówią o tym, iż to właśnie tu urodziła się Kołłątaj jednak większość źródeł wskazuje na Dederkały Wielkie na Wołyniu. Kościelny badacz tych terenów z początku XX wieku wskazuje na Hugo Kołłątaja jako na proboszcza tutejszej parafii do roku 1780.

W 1827 roku było w Niecieławicach 23 domy i 207 mieszkańców. W końcu XIX wieku folwark we wsi składał się z 13 budynków drewnianych a wieś z 34 domów chłopskich.

NIZINY

Po raz pierwszy nazwa wsi pada w 1433 roku podczas sporów sądowych o dziesięcinę z tej wsi. Pierwszym zanotowanym właścicielem wsi był Wojciech z Nizin. Według Jana Długosza wieś w połowie XV wieku należał do rodziny Szczepieckich (Mikołaj Szczepiecki) Nazwa pochodzi od nizinnego ukształtowania terenu. W 1579 roku część wsi należała do Katarzyny Zielińskiej druga

część wsi należała do Jakuba Krassowskiego. We wsi mieszkało jedenastu kmieci na pięciu i pół łanie ziemi. Mieszkały też we wsi dwie rodziny zagrodników z ziemią oraz cztery rodziny zagrodnicze bez ziemi. Wieś zamieszkiwało też trzech komorników oraz jedna rodzina rzemieślników.

W 1827 roku wieś liczyła 29 domów i 276 mieszkańców. W końcu XIX wieku wieś należała do gminy Oględów. We wsi odnotowano w końcu XIX wieku młyn amerykański, pokłady kamienia i torfu. Wieś w tym czasie miała 58 samodzielnych gospodarzy na 395 morgach ziemi.

PODLESIE

Wieś odnotowana w słowniku geograficzno-historycznym królestwa polskiego jako wieś w powiecie stopnickim w parafii Tuczępy. Jej historia zapewne zaczęła się w XIX wieku. Niestety brak bliższych danych.

RZĘDÓW

Wieś dawniej nazywano Żędów. Po raz pierwszy w dokumentach miejscowość pojawia się w 1345 roku jako „Zodow”. Wzmianka ta miała miejsce przy okazji transakcji jaka miała miejsce między Agnieszką córką Piotra Zaja a Hanconem zwanym Romańcem, mieszczaninem krakowskim. Pani Agnieszka sprzedaje tą wieś za 170 grzywien. Następnie wieś pojawia się w 1404 roku jako „Zandow”. Nazwę językoznawcy wywodzą od staropolskiego imienia Żęda.

W 1579 roku wieś liczyła 8 kmieci, 4 i pół łana ziemi. Zamieszkiwało też wieś 3 zagrodników i jeden komornik. Wieś należała wtedy do Jana Chickiego. Wieś związana była z parafią Koniemłoty. W 1827 roku wieś liczy 20 domów i 139 mieszkańców. W 1885 roku we wsi był folwark złożony z dwóch budynków murowanych i czternastu drewnianych. Zanotowano też 80-letni las. Drugą część wsi zamieszkiwali wolni chłopcy. Było ich trzydziestu jeden. Gospodarowali w tym czasie na 393 morgach ziemi. We wsi była też szkoła początkowa.

SIECZKÓW

Nazwę tej wsi znajdujemy po raz pierwszy w roku 1404 jako „Seczkow”. Nazwa pochodzi od apelatywu (wyraz pospolity) „siec” „sieczka”. W XV wieku wieś należała do rodziny Rytwiańskich. Wieś była znanym w okolicy ośrodkiem kalwinizmu. Według aktu synodu kalwińskiego z 1642 roku dziedzice Sieczkowa, Karwicy ufundowali zbór kalwiński w tej wsi. Według sprawozdania z 1704 roku „zbór mały ale murowany”. Patronem zboru w tym czasie był Stanisław Karwicki, cześnik sandomierski. W początkach XVIII wieku wieś przeszła zapewne na własność Andrzeja Różyckiego generała wojsk polskich. W końcu XVIII wieku wieś należała nadal do rodziny Różyckich (Ludwik

Różycki), którzy zapewne postanowili zerwać z tradycjami kalwinizmu w tej wsi i postawili obok dworu kaplicę katolicką. W 1827 roku wieś zamieszkiwało 217 mieszkańców w 20 domach. W końcu XIX wieku wieś była podzielona między wolnych włościan i folwark. Folwark składał się z dwóch budynków murowanych i dziesięciu drewnianych. Natomiast drugą część wsi zamieszkiwało czterdziestu pięciu gospodarzy na 194 morgach ziemi.

TUCZĘPY

Nazwa po raz pierwszy pada w 1191 roku podczas transakcji przekazania wsi klasztorowi w Busku. Jest też informacja, że zdarzyło się to rok wcześniej. Według Słownika Geograficzno-Historycznego oraz historyków kościelnych Dzierżko, brat biskupa płockiego nadał tą wieś klasztorowi w Busku. W roku 1190 roku nazwę wsi zapisano wtedy jako „Tuchapi”.

Nazwa pochodzi od staropolskiego określenia „tu czepiący” co oznaczało tu mieszkający, (swojacy, krajanie). Nieczęsto nazwy miejscowości w Polsce mają rodowód etniczny oznaczający pochodzenie mieszkańców.

W 1325 roku pojawia się w dokumentach kościelnych nazwa „de Tuczamp”. Kroniki podają istnienie w Tuczępach parafii i podają imię pierwszego plebana „Jakóba”. Podczas zakładania parafii okoliczni szlachcice darowali plebanowi po kawałku ziemi.

Własność kościelna w Tuczępach nie trwała zbyt długo ponieważ informacje w kronikach Jana Długosza podają, że Tuczępy w połowie XV wieku są własnością niejakiego Abrahama Chrzastowskiego h. Strzegomia. Wieś miała łany kmiece, karczmę i folwark rycerski. W 1474 roku król Kazimierz Jagiellończyk wydaje dokument mówiący o zapisie Abrahama Chrzastowskiego na rzecz córki Katarzyny w wysokości 500 grzywien na wsi Tuczępy (rodzaj zastawu).

Kolejna informacja pochodzi z 1508 roku z rejestrów poborowych powiatu wiślickiego. Rejestr mówi o wymienionej wyżej Katarzynie Chrzastowskiej, która płaciła 36 groszy podatku. Katarzyna zmarła zapewne bezpotomnie skoro z kolejnego rejestru z roku 1579 dowiadujemy się, że właścicielem wsi jest szlachcic Stanisław Dimitrowski. Posiadał on dwa i pół łana ziemi, na której mieszkało 10 rodzin kmiecich i czterech zagrodników. Ów Stanisław Dymitrowski uczynił coś dzięki czemu Tuczępy dość często pojawiały się w dokumentach sądowych. Mianowicie pan Stanisław był protestantem najpewniej kalwinistą jak większość szlachty i magnatów w tym regionie. Wygonił więc miejscowego plebana i zajął wspólnie z sąsiadami jego ziemie. Tuczępy stały się ośrodkiem kalwinizmu i siedzibą parafii tej wiary. Jego żona nie podzielała „heretyckich” poglądów męża i po jego śmierci około 1595 roku sprowadziła katolickiego księdza Zygmunta Wielickiego. W 1597 przywróciła plebanowi łany ziemi zagarnięte przez męża. Natomiast sąsiedzi w większości protestanci nie chcieli oddać katolickiemu księdzu ziemi. Proboszcz rozpoczął serię procesów sądowych o zagarnięte ziemie. Już w

1598 roku zanotowano pierwszy proces z dziedzicem pobliskich Gór. W 1602 roku odbyła się kolejna rozprawa tym razem z właścicielami wsi Grzymała.

Nieszczęściem dla Polski i również dla Tuczęp były najazdy szwedzki i siedmiogrodzki z lat 1655-57. Najeźdźcy złupili okolice i spalili miejscowy kościół. Nowy kościół wybudowano w 1674 roku przez księdza Krzysztofa Mastkiewicza . W tym czasie właścicielem Tuczęp była rodzina Złodzkich (Jan Złodzki). W drugiej połowie XVII wieku kolejni proboszcze rozpoczęli następne procesy sądowe z sąsiadami w sprawie zagarniętych sto lat wcześniej ziem. Proboszczami byli wtedy ksiądz Jan Janowski oraz Jan Małachowski (późniejszy biskup krakowski)

Według kościelnego historyka tych okolic Hugo Kołłątaj był proboszczem tutejszej parafii do roku 1780. W tym czasie Tuczępy należały do rodziny Zamoyskich. Jednak już w 1790 roku wymienia się Tuczępy jako własność Kórnickich (Karwickich?)

W 1827 roku wieś liczyła 41 domów oraz 310 mieszkańców. Folwark Tuczępy (8 drewnianych budynków) oraz folwark Wierzbica (2 murowane i 22 drewniane budynki) stanowiły razem dobra Tuczępy. W XIX wieku wieś należała do rodziny Głuskich h. Ciołek.

W 1864 ustanowiono gminę Tuczępy.

W końcu XIX wieku gmina Tuczępy miał 12 138 mórg obszaru i liczyła 5 145 mieszkańców. W tym 112 Żydów i 3 protestantów. Odnotowano też istnienie trzech młynów w gminie.

WIERZBICA

Po raz pierwszy nazwa tej wsi pojawia się w dokumentach w 1579 jako własność Jana Chickiego W 1579 roku naliczono we wsi pięciu kmieci na ponad dwóch łanach ziemi, oraz dwóch zagrodników, dwóch komorników i jednego rzemieślnika.

CHRONOLOGIA:

1191 W kronikach pojawia się nazwa Tuczępy

1194 W kronikach pojawia się wieś Kargów

1241 Niszczący najazd tatarski

1326 Po raz pierwszy odnotowano istnienie parafii w Kargowie i Tuczępach

1345 W kronikach pojawia się wieś Rzędów podczas transakcji kupna-sprzedaży

1374 W kronikach pojawia się nazwa Jarosławice

1376 W kronikach pojawia się wieś Grzymała

Lata sześćdziesiąte XIV wieku powstaje murowany kościół w Kargowie

1396 W zapiskach sądowym sandomierskich pojawia się wieś Januszkowice
1404 W kronikach pojawia się wieś Sieczków
1407 W kronikach pojawia się wieś Góra
1423 Pojawia się kronikach nazwa Nieciesławice
1433 Pojawia się w kronikach nazwa Niziny
1470-80 W kronikach Jana Długosza pojawiają się wsie:
Dobrow, Grzymała, Kargów, Nieciesławice, Niziny, Tuczępy, Januszkowice, Jarosławice, Góry
1474 Zapis króla Kazimierza Jagiellończyka na wsi Tuczępy
1529 W kronikach pojawia się wieś Brzozówka
1595 Odnowienie parafii katolickiej w Tuczępach
1596-98 Lustracja kościelna parafii Tuczępy i Kargów
1598 Sprawa sądowa między proboszczem Tuczęp a właścicielem Gór panem Chyckim
1655-57 Najazd wojsk szwedzkich i siedmiogrodzkich
1660 Lustracja wsi Brzozówka i Kargów
1674 Powstaje stojący dotychczas kościół w Tuczępach
1750 Przyszedł na świat w Dederkałach Wielkich na Wołyniu Hugo Kołłątaj najślynniejszy
mieszkaniec gminy
1789 Lustracja wsi Brzozówka i Kargów
1795 Teren obecnej gminy znajduje w zaborze austriackim
1809 Teren gminy znajduje się w Księstwie Warszawskim
1815 Teren gminy wchodzi w skład Królestwa Polskiego
1864 powstaje gmina Tuczępy
1915 Gmina Tuczępy znajduje się pod okupacją austro-węgierską
1918 Gmina Tuczępy wchodzi w skład odrodzonego państwa polskiego
1939 Wybuch II wojny światowej
1944 Zburzono podczas działań wojennych kościoły w Kargowie
1945 Wyzwolenie gminy z pod okupacji niemieckiej

6. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny danej grupy społecznej wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające

znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawdy i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej.

Na materialne dziedzictwo kulturowe składają się obiekty zabytkowe wraz z wyposażeniem, jak też ruchomalia.

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014, poz.1446).ochronie podlegają obiekty wpisane do rejestru zabytków, pomniki historii, park kulturowy oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Tabela nr 1 Obiekty wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Obiekt	Forma własności i użytkowanie	adres/ nr ew. działki	nr rejestru i data wpisu
1.	Kościół parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela w Tuczępach	Własność kościelna, obiekt sakralny	Tuczępy 45A nr działki 184	A.389 z dnia 15.01.1957 A.79 z dnia 12.05.2008
2.	Cmentarz Parafialny (stary) w Kargowie	Własność kościelna, obiekt sakralny	Kargów nr działki 132	A.1146 z dnia 25.06.1992 A.77 z dnia 12.02.2008
3.	Pozostałości Parku Dworskiego w Nieciesławicach	Własność komunalna Gminy Tuczępy, obiekt użyteczności publicznej	Nieciesławice 6A nr działki 53/6;53/5,54; 327	A.784 z dnia 08.02.1958 A.78 z dnia 12.05.2008

Kościół parafialny w Tuczępach

Pierwotny kościół drewniany p.w. Św. Jana Chrzciciela istniał w ok.1470 roku, w 1577 r. określany jako opustoszały. Spalony przez Szwedów w 1658 roku. W 1664 roku istniała drewniana kaplica z zakrystią.

Obecny kościół został wybudowany z fundacji ks. Krzysztofa Mastkiewicza w latach 1666-1674. W 1748 r. kościół posiadał murowaną zakrystię. W pocz. XIX wieku obiekt był w nie najlepszym stanie technicznym, większe prace remontowe przeprowadzono ok.1829 roku staraniem proboszcza Jakuba Matulskiego oraz z fundacji dziedziczki dóbr Tuczepy księżnej Anny z Zamojskich Sapieha. Wykonano wówczas nową więźbę dachową, sygnaturkę, wymieniono pokrycie na nowe z gontu modrzewiowego, kościół pobielono zewnątrz i wewnątrz, naprawiono i uzupełniono gzymsy. Kościół posiadał boczną kruchtę od południa, oraz od północy kaplicę, w drugiej poł. XIX wieku powiększoną. Między 1830 a 1856 wymieniono okna oraz położono w całym kościele podłogę z tarcic. W dwudziestoleciu międzywojennym wykonano w całości kościoła posadzkę z terakoty. W latach 1936-1941 otynkowano kościół zewnątrz, odnowiono wnętrze. W czasie działań wojennych kościół uszkodzony w stopniu średnim (zniszczone wnętrze zakrystii, ubytki tynków oraz uszkodzenia dachu

Park (podworski)

Z dawnego zespołu dworskiego po zburzeniu dworu w wyniku działań wojennych pozostał współcześnie park. Dane historyczne: XV w. wzmianka w Liber Benticion w związku z istniejącym tu folwarkiem XVIII w założenie dworu 1750 urodził się Hugo Kołłątaj XIX w przebudowa dawnego dworu 1945 zniszczenie dworu w czasie działań wojennych. Drzewostan parku tworzą kasztany, lipy, graby, jesiony, wierzby, modrzewie.

Wśród krzewów bzy i głogi. W obecnej sytuacji dominuje układ naturalistyczny z przełomu XIX i XX wieku. Dwór założony w XVIII wieku i z tego też okresu pochodzą być może najstarsze części parku w szczególności układ alei grabowej

Cmentarz parafialny w Kargowie położony na terenie płaskim w polu na zachodnim krańcu wsi, od strony zachodniej i południowej droga polna. Założony w pocz. XIX wieku wraz z murowanym ogrodzeniem, zespołem zabytkowych nagrobków, usytuowanych w stronie południowo-zachodniej

Zieleń i rosące dziko krzewy tworzą skupiny głównie w południowej i wschodniej części cmentarza. Drzewa mieszane- liściaste rosną nieregularnie na całym terenie cmentarza. Starszy drzewostan jest cennym dobrem kultury o wartościach artystycznych, estetycznych, przyrodniczych, ideowych i emocjonalnych. Jest miejscem historycznym będącym świadectwem życia pokoleń ludzi, którzy przyczynili się do rozwoju miejscowości. Stanowi integralny element krajobrazu kulturowego Kargowa i okolicy. Nieczynny- zamknięty z powodu występowania wód gruntowych.

6.1 OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Tabela nr. 2 Obiekty ujęte w Gminnej ewidencji zabytków

Lp	Klasyfikacja obiektu	Miejscowość, adres lub nr ew. działki	Czas powstania
1.	Figura Matki Bożej	Brzozówka nr działki 402	1944
2.	Krzyż metalowy na kamiennym postumencie	Chałupki nr działki 22/2	1938
3.	Krzyż przydrożny, żeliwny na kamiennym postumencie	Chałupki nr działki 22/2	1944 k.XIX 1 poł XX
4.	Krzyż metalowy na kamiennym postumencie	Chałupki nr działki 213	1918
5.	Figura przydrożna św. Antoniego	Dobrów nr działki 137	1648
6.	Krzyż przydrożny na kamiennym postumencie, kam- żel.	Dobrów nr działki 156	1918
7.	Krzyż przydrożny, żeliwny na kamiennym postumencie	Góra nr działki 52/6	1902
8.	Krzyż metalowy na kamiennym postumencie	Grzymała nr działki 630/4	1946 /kXIXw/1p oł.XXw/
9.	Krzyż przydrożny, żeliwny na kamiennym postumencie	Grzymała nr działki 566	1946/1931/
10.	Krzyż przydrożny, metalowy na kamiennym postumencie	Januszkowice nr działki 141	1927
11.	Krzyż metalowy na kamiennym postumencie	Jarosławice nr działki 5/1	1942/ 1 poł.IXw/
12.	Figura przydrożna Świętego Antoniego	Kargów nr działki 61	1931
13.	Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia	Kargów nr działki 61	XIV w.

14.	Krzyż przydrożny żeliwny na kamiennym postumencie	Kargów nr działki 18	1922
15.	Figura Matki Bożej	Kargów nr działki 61	1948
16	Figurka Matki Boskiej	Kargów nr działki 1	poł.XIXw 1843
17.	Figura św.Józefa	Kargów nr działki 85	1922- 1924/1921/
18.	Krzyż przydrożny, żeliwny na kamiennym postumencie	Niziny nr działki 217	1928
19.	Krzyż przydrożny, żeliwny na kamiennym postumencie	Niziny nr działki 217	1928
20.	Krzyż przydrożny, żeliwny na kamiennym postumencie	Sieczków nr działki 67	1946/k.XIX w/
21.	Cmentarz przykościelny	Tuczępy nr działki 184	XIV w
22.	Cmentarz parafialny stary nieczynny	Tuczępy nr działki 212	1886/.. /poc z. XIX w
23.	Cmentarz parafialny/czynny	Tuczępy nr działki 212	1640/.. /1poł XIXw
24.		Tuczępy nr.działki 184	

25.	Ogrodzenie wokół kościoła		1829
	Dzwonnica	Tuczępy nr działki 184	ok.1900
26.	Wikarówka	Tuczępy nr działki 100	1898
27.			
28.	Krzyż przydrożny kam,żel	Tuczępy nr działki 100	1898
	Figura św. Jana Chrzciciela	Tuczępy nr działki 90	1922
29.	Krzyż przydrożny	Wierzbica nr działki 874	1948 XIX/XXw
30.	Figura Najświętszej Marii Panny, kam.	Wierzbica nr działki 830	1862

6.2 ZASOBY ARCHEOLOGICZNE

Zabytkiem archeologicznym jest każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Można wyróżnić dwa typy zabytków archeologicznych: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń, itp. Znacznie ważniejsze z perspektywy nauki i ochrony dziedzictwa są jednak nieruchome zabytki archeologiczne, nazywane też stanowiskami archeologicznymi. Są to obszary, w obrębie których występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem, czyli bezpośrednim otoczeniem, układem warstw glebowych oraz zespołem danych, określających ich położenie. Mogą to być grodziska, cmentarzyska, pozostałości dawnych osad, nawarstwienia miast, nawarstwienia związane z funkcjonowaniem zamków, wsi historycznych, itd.

W świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 ust. 4). Zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Stanowiska archeologiczne są bardzo ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Tuczępy. Lokalizowane są przede wszystkim na podstawie informacji dostarczanych przez planowe badania terenowe, realizowane w ramach programu Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Prace te polegają na systematycznej prospekcji terenowej, połączonej z weryfikacją powierzchniową stanowisk i obiektów znanych już wcześniej. Ich rezultaty pozwalają na rozpoznanie intensywności osadnictwa w różnych rejonach, w kolejnych epokach i okresach pradziejów, średniowiecza i nowożytności, są też wykorzystywane w bieżących działaniach konserwatorskich.

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2014 poz. 1446 ze zm.) wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym w Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków. Obecny zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i może dokładnie nie odpowiadać pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty te znajdują się także w sąsiedztwie stanowiska.

Dla właściwej ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego wyznaczono archeologiczne strefy ochrony czynnej i biernej.

Strefa ochrony czynnej „W” – obejmuje stanowiska i obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego lub planowane do objęcia wpisem – przeznaczone do trwałego zachowania wraz z krajobrazem kulturowym, którego część stanowią. Wszelaka działalność inwestycyjna w obrębie strefy podlega uzgodnieniu ze Świętokrzyskim Konserwatorem Zabytków na etapie planowania, projektowania i wykonawstwa i jest podporządkowana wytycznym ŚWKZ.

Strefa archeologicznej ochrony biernej – strefa archeologicznej ochrony konserwatorskiej obejmująca stanowisko lub stanowiska archeologiczne (ślady osadnictwa, osady, cmentarzyska, stanowiska produkcyjne) zdefiniowane w art. 3, pkt 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 poz. 1446 ze zm.) i obejmuje ochroną prawną na podstawie art. 6 ust. 1, pkt 3 cytowanej ustawy, znane z badań Archeologicznego Zdjęcia Polski, danych bibliograficznych i archiwalnych oraz inspekcji terenowych. Zasięg strefy został określony wraz z zakresem potencjalnego oddziaływania odnotowanych w terenie faktów osadniczych na

krajobraz kulturowy. Strefa wprowadza zakaz dewastacji terenu poprzez wybiórkę piasku i analogiczne formy zmiany ukształtowania terenu. Wszelka działalność inwestycyjna w obrębie strefy podlega uzgodnieniu ze Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na etapie planowania, projektowania i wykonawstwa i jest podporządkowana wytycznym ŚWKZ.

Ponieważ ingerencja w struktury i nawarstwienia archeologiczne powoduje ich nieodwracalne zniszczenia, istnieje konieczność objęcia ewentualnych prac ziemnych niezbędnych do przeprowadzenia na obszarze archeologicznej strefy ochrony biernej nadzorem lub wyprzedzającymi inwestycje badaniami ratowniczymi prowadzonymi na koszt inwestora, w myśl art.31 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 poz.1446 ze zm.)

Na terenie gminy występują stanowiska archeologiczne na następujących obszarach:

AZP 93-65

w skład tego obszaru wchodzi miejscowość Kargów i Brzozówka

AZP 93-66

w skład tego obszaru wchodzi miejscowości: Brzozówka, Chałupki Grzymalskie, Chałupki Sieczkowskie, Sieczków, Podlesie, Tuczępy – Wólka. Tuczępy, Wierzbica,, Nieciesławice, Góra,, Kargów

AZP 93-67

w skład tego obszaru wchodzi miejscowości z terenu gminy: Dobrów, Góra, Januszkowice, Jarosławice, Niziny, Rzędów

AZP 92-67

w skład tego obszaru wchodzi miejscowości z terenu gminy Dobrów, Rzędów

AZP 92-66

w skład tego obszaru wchodzi miejscowości z terenu gminy Wierzbica, Podlesie, Podlesie – Sachalin, Grzymała, Chałupki Grzymalskie, Brzozówka,

Na terenie gminy Tuczępy znajduje się 188 zewidencjonowanych zabytków archeologicznych wszystkie są ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Stanowiska archeologiczne są rozmieszczone na terenie całej gminy:

Tabela nr 1 Stanowiska archeologiczne ogółem

Lp.	Nazwa miejscowości	ilość stanowisk archeologicznych
1.	Brzozówka	9
2.	Chałupki	13

3.	Dobrów	5
4.	Góra	8
5.	Grzymała	9
6.	Januszkowice	17
7.	Jarosławice	14
8.	Kargów	15
9.	Nieciesławice	17
10.	Niziny	34
11.	Podlesie	4
12.	Rzędów	17
13.	Sieczków	5
14.	Tuczepy	10
15.	Wierzbica	11
	Ogółem	188

Tabela nr 2 Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Tuczepy

Lp	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Chronologia	Kultura	Rodzaj stan. obsz.
1.	Brzozówka	92-66	1	52	mezolit	nieokreślona	osada
2.	Brzozówka	92-66	2	53	mezolit	nieokreślona	osada
3.	Brzozówka	92-66	3	54	mezolit	nieokreślona	osada
4.	Brzozówka	92-66	4	55	mezolit	nieokreślona	osada
5.	Brzozówka	92-66	znal. luźne	56		kultura przeworska	znal. luźne

6.	Chałupki Grzymalskie	92-66	1	47	prehistoryczne, średniowiecze	kultura przeworska	śląd. osadn, osada
7.	Chałupki Grzymalskie	92-66	2	48	prehistoryczne , wczesne średniowiecze, późne średniowiecze, średniowiecze		osada
8.	Chałupki Grzymalskie	92-66	3	49	prehistoryczne, późne średniowiecze, średniowiecze		śląd osadn.
9.	Chałupki Grzymalskie	92-66	4	50	epoka kamienia	kultura łużycka	osada
10.	Chałupki Grzymalskie	92-66	5	51	neolit, prehistoryczne, wczesne średniowiecze, średniowiecze	kultura łużycka	osada
11.	Grzymała	92-66	1	38	prehistoryczne, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	kultura przeworska	osada
12.	Grzymała	92-66	2	39	neolit, prehistoryczne	kultura pucharów lejkowatych, kultura przeworska	śląd. osadn, osada
13.	Grzymała	92-66	3	40	prehistoryczne		osada
14.	Grzymała	92-66	4	41	epoka kamienia	nieokreślona	śląd osadn
15.	Grzymała	92-66	5	42	epoka kamienia	kultura przeworska	śląd osadn
16.	Grzymała	92-66	6	43	epoka kamienia, prehistoryczne	nieokreślona	śląd osadn

17.	Grzymała	92-66	7	44	epoka kamienia	nieokreślona	śląd osadn
18.	Grzymała	92-66	8	45		kultura przeworska	śląd. osadn
19.	Grzymała	92-66	9	46			
20.	Podlesie	92-66	1	35	prehistoryczne		śląd osadn
21.	Podlesie	92-66	2	36	prehistoryczne		śląd osadn
22.	Podlesie Sachalin	92-66	3	37	prehistoryczne		śląd osadn
23.	Wierzbica	92-66	1	27	prehistoryczne	kultura łużycka	osada
24.	Wierzbica	92-66	2	28	prehistoryczne		osada
25.	Wierzbica	92-66	3	29	prehistoryczne, późne średniowiecze		śląd osadn.
26.	Wierzbica	92-66	4	30	epoka kamienia , prehistoryczne	kultura łużycka	osada
27.	Wierzbica	92-66	5	31	prehistoryczne	kultura pucharów lejkowatych	osada, śląd osadn
28.	Wierzbica	92-66	6	32	prehistoryczne		śląd osadn
29.	Wierzbica	92-66	7	33	wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	kultura przeworska	osada
30.	Wierzbica	92-66	8	34	późne średniowiecze	kultura przeworska	osada
31.	Dobrów	92-67	1	3			
32.	Rzędów	92-67	1	1	neolit-wczes.ep.br		śląd osadn.
33.	Dobrów	92-67	1	3		nieokreślona	śląd osadn.
34.	Brzozówka	93-65	5	18	okr.późmo-rzymski	przeworska	osada

35.	Brzozówka	93-65	6	19	ep.kamienia prahist.		śląd os. osada
36.	Kargów	93-65	1	20	prahist.		śląd os.
37.	Kargów	93-65	2	21	Prahist.		Śład os.
38.	Kargów	93-65	3	22	prahist.		śląd os.
39.	Kargów	93-65	4	23	okr.wpł.rzymskich wcz. średniowiecze	przeworska	osada osada
40.	Kargów	93-65	5	24	prahist.		śląd.os.
41.	Kargów	93-65	6	25	ep.kam. II okr.EB okr.halszt. okr.wczesno- rzymski prahist.	trzcieniecka łużycka przeworska	śląd os śląd os. osada osada osada
42.	Kargów	93-65	7	26	prahist. średn.		śląd. śląd.osadn.
43.	Brzozówka	93-66	7	1		kultura łużycka	osada
44.	Brzozówka	93-66	8	2	epoka kamienia	kultura łużycka	śląd osadn., osada
45.	Chałupki Grzymalskie	93-66	6	3	średniowiecze	kultura łużycka	osada
46.	Chałupki Grzymalskie	93-66	7	4	wczesne średniowiecze , późne średniowiecze		śląd osad.

47.	Chałupki Grzymalskie	93-66	8	5	prehistoryczne		śląd osad.
48.	Chałupki Sieczkowskie	93-66	1	6	neolit	nieokreślona	osada
49.	Chałupki Sieczkowskie	93-66	2	7		kultura trzciniecka, kultura łużycka, kultura przeworska	śląd osad., osada
50.	Chałupki Sieczkowskie	93-66	3	8	prehistoryczne		osada
51.	Chałupki Sieczkowskie	93-66	4	9		kultura łużycka	osada
52.	Chałupki Sieczkowskie	93-66	5	10	średniowiecze	kultura łużycka	osada
53.	Sieczków	93-66	1	11	mezolit, neolit	kultura janisławicka	obozowisko
54.	Sieczków	93-66	2	12	późne średniowiecze		
55.	Sieczków	93-66	3	13	późne średniowiecze		
56.	Sieczków	93-66	4	14		kultura łużycka	osada
57.	Sieczków	93-66	5	15		kultura przeworska	osada
58.	Podlesie	93-66	4	16	prehistoryczne		śląd osad.
59.	Tuczepy - Wólka	93-66	1	17	mezolit, neolit, prehistoryczne	kultura janisławicka, kultura ceramiki sznurowej	obozowisko, cmentarzisko
60.	Tuczepy	93-66	2	18			

61.	Tuczepy	93-66	3	19	neolit	nieokreślona	śląd osad.
62.	Tuczepy	93-66	4	20	prehistoryczne	kultura trzciniecka, kultura łużycka	śląd osad., osada
63.	Tuczepy - Wólka	93-66	5	21		kultura trzciniecka	śląd osad.
64.	Tuczepy - Wólka	93-66	6	22			
65.	Tuczepy - Wólka	93-66	7	23		kultura trzciniecka	osada
66.	Tuczepy	93-66	8	24	prehistoryczne		osada
67.	Tuczepy	93-66	9	25	prehistoryczne		osada
68.	Tuczepy	93-66	10	26	prehistoryczne		osada
69.	Wierzbica	93-66	4	27		kultura łużycka, kultura przeworska	osada
70.	Wierzbica	93-66	9	28	prehistoryczne		osada
71.	Wierzbica	93-66	10	29		kultura łużycka	osada
72.	Nieciesławice	93-66	-	30		kultura łużycka	osada
73.	Góra	93-66	1	31	prehistoryczne, późne średniowiecze		osada
74.	Góra	93-66	2	32	epoka kamienia, prehistoryczne		śląd . osad.
75.	Nieciesławice	93-66	1	33	mezolit , neolit	kultura janisławicka, kultura pucharów lejkowatych, kultura ceramiki	obozowisko, osada

						sznurowej	
76.	Nieciesławice	93-66	2	34	epoka kamienia, prehistoryczne	kultura przeworska	śląd. osad.
77.	Nieciesławice	93-66	3	35		kultura łużycka	osada
78.	Nieciesławice	93-66	4	36	neolit, późne średniowiecze	kultura pucharów lejkowatych, ku ltura przeworska	osada
79.	Nieciesławice	93-66	5	37	średniowiecze	kultura przeworska	osada
80.	Nieciesławice	93-66	6	38	późne średniowiecze	kultura przeworska	osada
81.	Nieciesławice	93-66	7	39		kultura przeworska	osada
82.	Nieciesławice	93-66	8	40	wczesny okres epoki brązu	kultura trzcieniecka, kultura łużycka, kultura przeworska	śląd osad., osada
83.	Nieciesławice	93-66	9	41	prehistoryczne	kultura trzcieniecka	osada
84.	Nieciesławice	93-66	10	42	neolit	kultura pucharów lejkowatych lub kultura lendzielska , kultura łużycka	osada
85.	Nieciesławice	93-66	11	43		kultura łużycka	osada
86.	Nieciesławice	93-66	12	44		kultura łużycka	osada
87.	Nieciesławice	93-66	13	45	epoka kamienia	kultura łużycka	śląd. osadn, osada

88.	Nieciesławice	93-66	14	46	prehistoryczne		osada
89.	Nieciesławice	93-66	-	47	neolit	nieokreślona	znal. luźne
90.	Nieciesławice	93-66	-	48		kultura przeworska	osada
91.	Kargów	93-66	8	105	neolit, prehistoryczne	kultura przeworska	osada
92.	Kargów	93-66	9	106	prehistoryczne, późne średniowiecze		śląd osad.
93.	Kargów	93-66	10	107	prehistoryczne, późne średniowiecze		śląd osad.
94.	Kargów	93-66	11	108		kultura łużycka	osada
95.	Kargów	93-66	12	109		kultura łużycka	osada
96.	Kargów	93-66	13	110		kultura łużycka	osada
97.	Kargów	93-66	14	111		kultura trzciniecka, kultura łużycka	osada
98.	Kargów	93-66	15	112		kultura łużycka	osada
99.	Jarosławice	93-67	2	3	mezolit		
100	Rzędów	93-67	3	67	mezolit		śl.
101	Góra	93-67	1	85	neolit	śl.	śl.
102	Januszkowice	93-67	1	1	neolit		osad.
103	Niziny	93-67	17	100	neolit		śl.
104	Rzędów	93-67	5	69	neolit		osada
105	Januszkowice	93-67	2	70	neolit	KCSz	osada
106	Januszkowice	93-67	5	75	neolit	KCSz, KPL	
107	Jarosławice	93-67	2	3	neolit	KCSz, KCW	

108	Jarosławice	93-67	5	88	neolit	KCSz	
109	Jarosławice	93-67	8	91	neolit	KPL	
110	Jarosławice	93-67	10	93	neolit	KCSz	
111	Rzędów	93-67	10	82	neolit	KPL	
112	Dobrów	93-67	3	84	wcz.ep.brązu		śl.
113	Januszkowice	93-67	3	71	wcz.ep.brązu	śl.	śl.
114	Januszkowice	93-67	4	74	wcz.ep.brązu		śl.
115	Januszkowice	93-67	6	76	Wcz.ep.brązu		śl.
116	Januszkowice	93-67	8	78	wcz.ep.brązu		śl.
117	Januszkowice	93-67	11	99	wcz.ep.brązu		śl.
118	Jarosławice	93-67	4	87	wcz.ep.brązu		os.
119	Jarosławice	93-67	6	89	wcz.ep.brązu		śl.
120	Jarosławice	93-67	9	92	wcz.ep.brązu		os.
121	Niziny	93-67	1	25	wcz.ep.brązu		śl.
122	Niziny	93-67	7	33	wcz.ep.brązu		śl.
123	Niziny	93-67	8	34	wcz.ep.brązu		śl.
124	Niziny	93-67	10	36	wcz.ep.brązu		śl.
125	Niziny	93-67	11	37	wcz.ep.brązu		śl.
126	Rzędów	93-67	7	79	wcz.ep.brązu		śl.
127	Rzędów	93-67	8	80	wcz.ep.brązu		śl.
128	Rzędów	93-67	10	82	wcz.ep.brązu		śl.
129	Góra	93-67	1	85	wcz.ep.brązu	KT	śl.
130	Januszkowice	93-67	5	75	wcz.ep.brązu	KT	os.
131	Jarosławice	93-67	8	91	wcz.ep.brązu	KT	so.

132	Niziny	93-67	1	25	wcz.ep.brązu	KT	os.
133	Niziny	93-67	14	95	wcz.ep.brązu	KT	śl.
134	Niziny	93-67	28	107	wcz.ep.brązu		śl.
135	Rzędów	93-67	6	72	wcz.ep.brązu	KT	śl.
136	Niziny	93-67	15	96	wcz.ep.brązu		os.
137	Góra	93-67	1	85		KŁ	śl.
138	Januszkowice	93-67	7	77		KŁ	os.
139	Jarosławice	93-67	2	3	mezolit	KŁ	os.
140	Niziny	93-67	1	25		KŁ	os.
141	Niziny	93-67	4	28		KŁ	śl.
142	Niziny	93-67	14	95		KŁ	śl.
143	Rzędów	93-67	2	48		KŁ	śl.
144	Rzędów	93-67	4	68		KŁ	os.
145	Rzędów	93-67	6	72		KŁ	cment.
146	Rzędów	93-67	8	80		KŁ	śl.
147	Rzędów	93-67	8	80		pomorska	śl.
148	Góra	93-67	3	85	mł.okr.przedrzym, okr.wpł.rzymskich.	KP	os.
149	Niziny	93-67	1	25	OWR	KP	os.
150	Niziny	93-67	5	29	OWR	KP	śl.
151	Niziny	93-67	9	35	OWR	KP	śl.
152	Niziny	93-67	12	60	OWR	KP	śl.
153	Dobrów	93-67	3	84	wczesne średn.		śl.
154	Góra	93-67	1	85	wczesne średn.		os.

155	Januszkowice	93-67	2	70	wczesne sredn.		śl.
156	Januszkowice	93-67	9	86	wczesne sredn.		śl,
157	Januszkowice	93-67	12	110	wczesne sredn.		śl
158	Jarosławice	93-67	3	4	wczesne sredn.		śl
159	Niziny	93-67	1	25	wczesne sredn.		os.
160	Niziny	93-67	4	28	wczesne sredn.		śl.
161	Niziny	93-67	5	29	wczesne sredn.		os.
162	Niziny	93-67	6	30	wczesne sredn.		os.
163	Niziny	93-67	8	34	wczesne sredn.		os.
164	Niziny	93-67	11	37	wczesne sredn.		os.
165	Niziny	93-67	13	73	wczesne sredn.		śl.
166	Rzędów	93-67	7	79	wczesne sredn.		śl.
167	Rzędów	93-67	8	80	wczesne sredn.		śl.
168	Rzędów	93-67	10	82	wczesne sredn.		śl.
169	Dobrów	93-67	2	83	średniowiecze		śl.
170	Dobrów	93-67	3	84	średniowiecze		śl.
171	Januszkowice	93-67	3	71	średniowiecze		śl.
172	Januszkowice	93-67	5	75	średniowiecze		śl.
173	Januszkowice	93-67	10	98	średniowiecze		śl.
174	Jarosławice	93-67	9	92	średniowiecze		śl
175	Niziny	93-67	1	25	średniowiecze		os.
175	Niziny	93-67	3	27	średniowiecze		śl.
177	Niziny	93-67	5	29	średniowiecze		os
178	Niziny	93-67	7	33	średniowiecze		os.

179	Niziny	93-67	11	37	średniowiecze	os.
180	Niziny	93-67	14	95	średniowiecze	os.
181	Niziny	93-67	15	96	średniowiecze	śl.
182	Rzędów	93-67	9	81	średniowiecze	śl.
183	Niziny	93-67	2	26	pradziejowa nieokreślona	śl.
184	Januszkowice	93-67	1	1	nieokreślona	śl.
185	Jarosławice	93-67	1	2	nieokreślona	śl.
186	Jarosławice	93-67	7	90	nieokreślona	śl.
187	Niziny	96-67	1	25	nieokreślona	śl.
188	Niziny	93-67	16	97	nieokreślona	śl.

Wykaz skrótów

KCW- kultura ceramiki wstęgowej

KPL- kultura pucharów lejkowatych

KCSz- kultura ceramiki sznurowej

KT- kultura trzcieniecka

KM- kultura mierzanowicka

KŁ- kultura łużycka

KP- kultura przeworska

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na terenach niezabudowanych, nieużytkach oraz terenach zalesionych.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe oraz budowa dróg, nielegalna eksploatacja piaskowni i żwirowni. Istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywna orka.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy skarbów. Zagrażają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom

o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z II wojny światowej.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwił tworzenie licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

6.3 PRZYRODNICZE WALORY KULTUROWE

Ochronę wartości kulturowych uwzględnia ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody*. Na terenie Gminy Tuczępy występują formy ochrony przyrody, uwzględniające ochronę wartości kulturowych, są to: obszary chronionego krajobrazu.

Obszar chronionego krajobrazu Chmielnicko- Szydłowski obejmuje tereny gminy Tuczępy, Stopnica, Gnojno i Busko-Zdrój chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych.

Obszar o krajobrazie rolniczo - leśnym. W jego szacie roślinnej największy walor przyrodniczy mają lasy o charakterze naturalnym. Pod względem siedliskowym przeważają bory sosnowe i bory mieszane, sporadycznie występują fragmenty borów trzcinowych, olsów i łągów. Na rędzinach jurajskich wykształciła się bogata postać subkontynentalnego boru mieszanego, przechodząca miejscami w grąd wysoki i świetlistą dąbrowę, z wieloma gatunkami roślinności kserotermicznej. W runie tych zbiorowisk spotyka się interesujące, rzadkie i chronione gatunki roślin. Ważnym elementem szaty roślinnej są zbiorowiska nieleśne, głównie torfowiska (wysokie, przejściowe i niskie), z udziałem wielu rzadkich roślin. Zbiorowiska leśne i torfowiskowe pełnią ważną rolę wodoochronną, zwłaszcza w obszarze źródłiskowym rzeki Wschodniej. Liczne stawy tworzą biotopy dla wielu gatunków ptaków wodno - bagiennych. Takie wymagające ochrony biocenozy awifauny występują m.in. w okolicach Skorzowa. Na terenie Ch-SzOChK dawne są tradycje osadnictwa sięgającego czasów neolitycznych. Zachowały się też liczne zabytki budownictwa rezydencjonalnego oraz założenia dworsko - parkowe m.in. w Gnojnie. Głównymi przyrodniczymi funkcjami ChSzOChK jest ochrona wód powierzchniowych, a także spełnienie roli łącznikowej pomiędzy Zespołami Parków Krajobrazowych Gór Świętokrzyskich i Ponidzia (korytarze i ciągi ekologiczne o znaczeniu regionalnym i lokalnym).

7. ANALIZA SWOT

7.1 MOCNE STRONY

Analiza SWOT to jedna z najpopularniejszych heurystycznych technik analitycznych, służąca do porządkowania informacji. Bywa stosowana we wszystkich obszarach planowania strategicznego jako uniwersalne narzędzie pierwszego etapu analizy strategicznej.

Wśród mocnych stron lokalnego dziedzictwa kulturowego należy wyróżnić takie elementy jak:

- zabytki sakralne,
- stanowiska archeologiczne,
- dziedzictwo wybitnych postaci: Hugona Kołłątaja
- obszary ochrony krajobrazu chronionego

- rozwijająca się agroturystyka,
- kultywowanie miejscowych tradycji ludowych,
- zabytkowe groby i cmentarze,

- dokonane rozpoznanie i ewidencja dóbr kultury,
- możliwość pozyskiwania środków finansowych z funduszy zewnętrznych na ochronę dziedzictwa kulturowego.

7.2 SŁABE STRONY

Wśród słabych stron lokalnego dziedzictwa kulturowego należy wyróżnić:

- brak aktualnej waloryzacji obiektów i przestrzeni zabytkowej,
- brak aktualnej, ogólnie dostępnej bazy danych obiektów zabytkowych,
- niedostateczna ilość wykwalifikowanych służb konserwatorskich,
- brak koordynacji przepływu informacji,
- brak studiów krajobrazowych, ekspertyz,
- brak doświadczenia we wdrażaniu ochrony zintegrowanej,
- brak strategii w zakresie restrukturyzacji dziedzictwa kulturowego na obszarze samorządów gminnych,
- brak świadomości społecznej dotyczącej zasobów dziedzictwa kultury materialnej i niematerialnej,
- niska świadomość społeczna o prawnych zobowiązaniach właścicieli do należytego utrzymania obiektów historycznych,
- niedostateczna edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- brak integracji środowisk w obszarze dziedzictwa kulturowego,
- niedostateczne znaczenie ochrony zabytków w polityce samorządów lokalnych,
- niedostateczna świadomość środowisk inwestorskich i projektowych,
- niedostateczna promocja roli zabytków jako szansy rozwojowej,
- niewystarczający udział mediów lokalnych w propagowaniu i promocji zabytków,
- zbyt niskie nakłady na wspieranie kultury,
- brak współdziałania pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego w promowaniu atrakcyjności kulturowej i turystycznej Powiatu.

7.3 SZANSE

Wśród szans lokalnego dziedzictwa kulturowego należy wyróżnić:

- 1) możliwość pozyskiwania środków finansowych z funduszy europejskich na renowację zabytków i ochronę dziedzictwa kulturowego,
- 2) rosnąca rola samorządu lokalnego,
- 3) wzrost wartości zabytku i lokalnych tradycji jako produktu turystycznego,
- 4) włączanie obiektów zabytkowych w obieg gospodarczy,
- 5) rozwój organizacji pozarządowych,
- 6) rozwój agroturystyki,

7.4 ZAGROŻENIA

Wśród zagrożeń lokalnego dziedzictwa kulturowego należy wyróżnić:

- 1) brak spójnego systemu finansowania oraz brak funduszy kierunkowych na organizację zadań opieki nad zabytkami,
- 2) brak spójności przepisów różnych ustaw związanych z ochroną zabytków,
- 3) brak realnych zachęt dla inwestorów prywatnych do inwestowania w zabytki,
- 4) brak środków finansowych właścicieli obiektów na konserwację,
- 5) brak specjalistycznych fakultetów kształcących w zakresie konserwacji zabytków i zarządzania ich zasobem,
- 7) presja inwestycyjna na tereny o walorach kulturowych i przyrodniczo - kulturowych,
- 8) tworzenie strategii, ale brak mechanizmów ich efektywnego wdrażania,
- 9) niestabilność przepisów prawa,
- 10) brak dostępnej i aktualnej bazy danych oraz wytycznych konserwatorskich,
- 11) brak strategii rewitalizacji wsi i małych miasteczek,
- 12) brak doradztwa dla osób prywatnych inwestujących w obiekty zabytkowe,
- 13) brak infrastruktury turystycznej przy obiektach zabytkowych i efektywnej ich promocji,
- 14) globalizacja, brak szacunku dla odrębności narodowej, lokalnej i etnicznej,
- 15) stosowanie złych rozwiązań materiałowych w budownictwie.

8. CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W GMINIE TUCZĘPY

Niniejszy *Program* ma na celu ochronę zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Tuczepy. Czynnikiem niezbędnym do zrealizowania tych zamierzeń jest dokonanie zmian w świadomości mieszkańców Gminy,

- wspieranie działań mających na celu zwiększenie odpowiedzialności właścicieli obiektów

zabytkowych, -współpraca z nimi w zakresie opieki nad zabytkami,

- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w promocji Gminy Tuczepy,

- aktywne działania na rzecz powstawania projektów i wspieranie wszelkich inicjatyw dotyczących

kreowania form opieki nad zabytkami,

- niwelowanie niekorzystnych efektów niewłaściwych wcześniejszych oddziaływań na stan

krajobrazu

- kulturowego i zasoby zabytkowe,

- wykorzystywania funduszy Unii Europejskiej.

Ponadto:

1. Aktualizacja i uzupełnienie Gminnej Ewidencji Zabytków

-dokonywanie przeglądu w terenie z udziałem sołtysów i radnych w każdym sołectwie

i weryfikacja rejestru zabytków oraz ewidencji zabytków,

- wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficznej wszystkich istniejących obiektów,

- określenie stanu technicznego obiektów z ewidencji zabytków

-uzupełnienie kart ewidencyjnych w GEZ obiektów o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną.

2. Inwentaryzacja obiektów małej infrastruktury sakralnej (kapliczek i krzyży przydrożnych)

- dokonanie przeglądu w terenie z udziałem sołtysów i radnych w każdym sołectwie,

-wykonanie dokumentacji fotograficznej wszystkich istniejących obiektów,

-uzyskanie informacji na temat historii obiektów,

-ustalenie szczegółowej lokalizacji obiektów na działkach gruntowych oraz właścicieli gruntu,

- utworzenie kart ewidencyjnych,

- skierowanie wniosków o wpisanie najciekawszych obiektów do rejestru zabytków,

3.Oznakowanie obiektów zabytkowych i określenie zasad ich udostępniania

- uzupełnienie oznakowania obiektów, które oznakowano wcześniej,

-oznakowanie innych ciekawych obiektów w Gminie,

4.Podejmowanie działań w zakresie odnowy zabytków

5.Inwentaryzacja i zabezpieczenie zabytkowych nagrobków na cmentarzu parafialnym

6.Edukacja i promocja zabytków Gminy Tuczępy

-organizacja dni otwartych Gminy Tuczępy i udostępnienie materiałów historycznych

-zbieranie materiałów archiwalnych(stare zdjęcia, mapy) dot. Gminy Tuczępy

-włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach.

Cele *Programu* wynikają z dokonanej analizy zasobów zabytkowych. Zabytki mają wartość dzieł sztuki, która zależy od stanu ich zachowania. Tylko dobrze zabezpieczony i zachowany obiekt jest postrzegany jako wartościowy. Zabytek pojmowany w ten sposób oddziałuje na stan gospodarki i przyczynia się do rozwoju regionalnego. W tym rozumieniu zabytek włączony w procesy gospodarcze ma wartość ekonomiczną.

8.1 CEL STRATEGICZNY KSZTAŁTOWANIE KULTUROWEGO OBRAZU GMINY TUCZĘPY

Wieloletnie zaniedbania w sferze opieki nad zabytkami oraz niekorzystne procesy zachodzące w sferze przestrzennej, społecznej i ekonomicznej przyczyniają się do niszczenia dziedzictwa kulturowego, przestrzeni przyrodniczo – kulturowych i tradycji. Skuteczne przeciwdziałanie tym procesom wymaga organizacji sprawnego systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym. Niezbędne jest tworzenie nowoczesnych struktur i sprawnych systemów zarządzania zabytkami oraz promocja zabytków.

Dla kształtowania kulturowego obrazu Gminy konieczne jest stworzenie warunków do włączenia zabytków w procesy gospodarcze. Można to osiągnąć na drodze integracji działań społeczno - gospodarczych na rzecz zabytków, wykorzystania zabytków dla celów gospodarczych oraz kształtowania krajobrazów kulturowych z poszanowaniem zabytków i tradycji miejsca. Zbiory zabytków przy właściwej ekspozycji i odpowiednich warunkach udostępniania również mogą stanowić ważny element rozwoju gospodarczego. Dla tego celu strategicznego sformułowano następujące cele operacyjne:

- Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych Gminy,
- Budowa systemu zarządzania zabytkami gminy,
- Przestrzenno – gospodarcza rola dziedzictwa kulturowego,
- Społeczno – gospodarcza rola dziedzictwa kulturowego,
- Krajobraz kulturowy w powiązaniu z układami urbanistycznymi,
- Dziedzictwo kulturowe jako aktywny czynnik rozwoju lokalnego.

8.2 CEL OPERACYJNY BUDOWA SYSTEMU ZARZĄDZANIA ZABYTKAMI GMINY

Skuteczne zarządzanie zabytkami powinno służyć włączeniu ich w procesy gospodarcze przy pełnym zachowaniu ich walorów i wartości zabytkowej. Proces ten wymaga także tworzenia stosownych struktur organizacyjno - technicznych. Niezbędne są organizacja i udostępnianie bazy danych o zabytkach oraz właściwy monitoring przemian, jakim one podlegają. W procesie zarządzania zasobem kulturowym należy korzystać również z metod nowoczesnego marketingu, tworząc markowe produkty kulturowe. Ten cel operacyjny będzie realizowany za pomocą następujących kierunków działań:

- **tworzenie nowoczesnych struktur zarządzania zabytkami** - podstawą skutecznego zarządzania zabytkami jest wiedza o zasobach i stanie ich zachowania, sposobach ochrony, formach własności oraz przemianach, którym podlegają
 - **zarządzanie zabytkami** - kształtowanie kulturowego obrazu wymaga zastosowania i usprawnienia oddziaływania narzędzi prawnych i ekonomicznych na zachodzące procesy gospodarcze,
 - **marketing markowych produktów kulturowych i kulturowo - gospodarczych** – efektywna, nowoczesna opieka nad zabytkami wymaga podejmowania profesjonalnych działań marketingowych zgodnych z wymogami współczesnego rynku. Profesjonalny marketing powinien również dotyczyć oferty gospodarczej uwzględniającej opiekę nad zabytkami.

8.3 CEL OPERACYJNY DZIEDZICTWO KULTUROWE JAKO AKTYWNY CZYNNIK ROZWOJU LOKALNEGO

Utrwalanie i zachowanie dziedzictwa kulturowego jako aktywnego czynnika rozwoju lokalnego poprzez promocję, edukację i popularyzację powinno być realizowane przez instytucje kultury, samorządy wszystkich szczebli i organizacje pozarządowe. Przyspieszony rozwój społeczno - gospodarczy oraz włączenie się Polski w struktury Unii Europejskiej - oprócz czynników pozytywnych, przynosi także potencjalne zagrożenia. Szczególnie niebezpieczne jest bezkrytyczne przejmowanie obcych wzorców oraz zagrożenia utratą tożsamości kulturowej. By im przeciwdziałać, należy podjąć stosowne działania edukacyjne i popularyzatorskie, aby ochrona wartości kulturowych nie musiała być wymuszana nakazami administracyjnymi, ale była procesem naturalnym. Temu celowi operacyjnemu będą służyły następujące kierunki działań:

- **podejmowanie działań zwiększających stopień rozpoznania walorów dziedzictwa kulturowego, jako podstawy do wszelkiego rodzaju zamierzeń** – szeroka wiedza na temat własnej kultury, tradycji i historii zwiększa świadomość oraz potrzebę ochrony dowodów przeszłości,
 - **upowszechnianie osiągnięć miejscowych jednostek kultury** – udział w życiu kulturalnym sprzyja upowszechnianiu wiedzy i świadomości społecznej na temat dziedzictwa kulturowego.

8.4 CEL STRATEGICZNY KSZTAŁTOWANIE POZYTYWNYCH POSTAW SPOŁECZEŃSTWA WOBEC DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Szacunek dla zabytków, historii i tradycji jest nierozzerwalnie związany z wiedzą i identyfikacją z lokalnym środowiskiem. Wysoka świadomość społeczna o wartościach zabytków i tradycji pozwoli zachować je dla przyszłych pokoleń i zapewni kształtowanie lokalnego obrazu kulturowego według zasad zrównoważonego rozwoju. Osiągnięcie tego celu wymaga propagowania wiedzy o zabytkach oraz aktywizacji społeczeństwa na rzecz opieki nad zabytkami. Cele te można osiągnąć przez działania edukacyjne, popularyzację i promocję wiedzy o zabytkach, a także wspieranie działań zachęcających do działania na rzecz ochrony zabytków. Dla drugiego celu strategicznego sformułowano cele operacyjne:

- 1) Propagowanie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami,
- 2) Społeczno - edukacyjna rola dziedzictwa kulturowego

8.5 CEL OPERACYJNY PROPAGOWANIE WIEDZY O ZABYTKACH ORAZ SPOSOBACH OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Skuteczna opieka nad zabytkami wymaga rzetelnej wiedzy o historii i zabytkach. Do realizacji tego celu przyjęto następujące kierunki działań:

- **Wzmocnienie edukacji na rzecz kulturowego dziedzictwa** - zmiana sposobu traktowania zabytków oraz włączenie ich w procesy gospodarcze wymagają poszerzenia wiedzy na ten temat wśród społeczeństwa, szczególnie wśród dzieci i młodzieży oraz osób uczestniczących w przemianach obejmujących zabytki,
- **Popularyzacja i promocja zabytków i wiedzy o zabytkach,**
 - **Stymulowanie rozwoju lokalnych form kulturowej ekspresji** - wspieranie rozwoju lokalnych form wyrazu kulturowego, wynikających z inicjatywy społeczności oraz instytucji pozarządowych.

9. INSTRUMENTY WDRAŻANIA I MONITORING PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

9.1 WDRAŻANIE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Po przyjęciu przez Radę Gminy Tuczępy *Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Tuczępy na lata 2016 - 2020* planuje się następujące działania:

- 1) opublikowanie *Programu* na stronie internetowej Gminy Tuczępy,
- 2) sukcesywne uaktualnianie i uzupełnianie *Programu* w związku ze zmieniającymi się uwarunkowaniami prawnymi, kulturowymi i społecznymi, a także związku z uzasadnionymi wnioskami samorządów lokalnych i innych podmiotów.

Przyjmuje się, że zadania określone w *Programie* będą realizowane poprzez:

- 1) dofinansowywanie zadań realizowanych przez instytucje kultury prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego,
- 2) wspieranie organizacji i osób prywatnych w staraniach o środki finansowe ze źródeł zewnętrznych,
- 3) dotacje na prace remontowe i konserwatorskie w obiektach zabytkowych,
- 4) wspieranie działalności promocyjnej i edukacyjnej.

Powodzenie realizacji *Programu* będzie wymagało współpracy wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za poszczególne zadania, w tym m.in.: właścicieli prywatnych, władz lokalnych samorządów terytorialnych, służb wojewódzkiego konserwatora zabytków, organizacji pozarządowych.

W ramach wyznaczonych celów i kierunków działań zostały określone rodzaje zadań. Dla każdej grupy zadań zostały wyznaczone podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych typów projektów oraz potencjalne źródła finansowania. Wdrażanie *Programu* będzie odbywać się przy pomocy właścicieli przedsiębiorstw prywatnych, organizacji pozarządowych, jednostek samorządowych i instytucji, dla których opieka nad zabytkami jest działalnością statutową.

9.2 CEL OPERACYJNY PRZESTRZENNO GOSPODARCZY ROLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Podjęmowane działania w zakresie opieki nad zabytkami powinny mieć charakter kompleksowy – począwszy od planowania poprzez procedury inwestycyjne, a skończywszy na działaniach bezpośrednich. Efektem włączenia zabytków w procesy gospodarcze będzie poprawa stanu zachowania zabytków, co doprowadzi do poprawy wizerunku lokalnej przestrzeni kulturowej, powstania produktów turystycznych i kulturowych oraz ożywienia gospodarczego i podniesienia jakości życia mieszkańców. Temu celowi operacyjnemu będą służyły następujące kierunki działań:

-Integracja działań społeczno - gospodarczych na rzecz opieki nad zabytkami – działania w tym zakresie wymagają współpracy całego społeczeństwa, różnych instytucji, a także wykorzystania możliwości jakie daje np. partnerstwo publiczno – prywatne oraz aktywizacja różnych środowisk (osoby prywatne, instytucje, organizacje, osoby bezrobotne) oraz wspieranie inicjatyw wykorzystujących tradycyjne formy działalności gospodarczej, np. rolnictwo ekologiczne i tradycyjne przetwórstwo, reaktywacja ginących zawodów. Osiągnięciu tego celu może służyć również zwiększenie możliwości zatrudnienia w wyniku różnych form aktywnego pośrednictwa pracy, w tym przekwalifikowanie, tworzenie sprzyjających warunków do zatrudnienia w sektorze usług kulturowych i turystycznych wykorzystujących zasoby zabytkowe i miejscowe tradycje, rozwój infrastruktury turystycznej, oraz innych form zachęty przyczyniających się do podejmowania i rozwijania działalności pozarolniczej wykorzystującej miejscowe tradycje oraz stosowanie zachęt do zabudowy i zagospodarowania terenu nawiązujących do form tradycyjnych,

- Konserwacja i adaptacja zabytków - użytkowanie oraz opieka nad zabytkami wymaga właściwej modernizacji i szeroko pojętej konserwacji obiektów i obszarów zabytkowych. Z punktu widzenia opieki nad zabytkami ważne jest również stosowanie właściwych systemów zabezpieczeń obiektów przed zniszczeniem lub kradzieżą, renowacja i konserwacja małej architektury, w tym sakralnej, oraz miejsc pamięci, działania i inwestycje wynikające z przepisów przeciwpożarowych, zapobiegania klęskom żywiołowym oraz zabezpieczeń przeciwwłamaniowych, zabezpieczenie zabytków ruchomych i nieruchomych przed zniszczeniem oraz zabezpieczenie zabytków archeologicznych przed zagrożeniami naturalnymi oraz na wypadek eksploatacji rabunkowej.,

- Kształtowanie obszarów zabytkowych i krajobrazów kulturowych - obiekty zabytkowe oraz krajobrazy kulturowe wymagają szczególnego poszanowania w procesach urbanistycznych i inwestycyjnych. Do zachowania ich historycznych cech niezbędna jest konserwacja, rewitalizacja, renowacja, rewaloryzacja, zachowanie, ekspozycja zabytkowych: centrów miast i wsi, terenów zieleni, cmentarzy, parków, obiektów archeologicznych mających własną formę przestrzenną, sukcesywna iluminacja zabytków, gospodarowanie z uwzględnieniem obowiązujących standardów ochrony środowiska i bezpieczeństwa publicznego przez spowalnianie lub eliminację ruchu samochodowego z centrów miast i wsi, zapewnienie racjonalnej gospodarki odpadami, budowę sieci kanalizacyjnych, modernizację sieci energetycznej i teleinformatycznej, poprawę infrastruktury drogowej, ochronę wód powierzchniowych i podziemnych, ochrona bioróżnorodności i urozmaiconego krajobrazu, a także tworzenie parków kulturowych w celu ochrony kulturowych krajobrazów historycznych,

- wspieranie inicjatyw gmin dla tworzenia parków kulturowych argumentem w procesie zachęcania gminnych władz samorządowych do tworzenia parków kulturowych będzie uświadomienie korzyści wynikających z tych działań. Jeżeli utworzenie parku przyczyni się do poprawy warunków życia lokalnej społeczności i pozwoli im czerpać

wymierne korzyści z istnienia parku, zainicjuje to w lokalnej społeczności potrzebę dbania i ochrony elementów tego parku,

– **wspieranie inicjatyw tworzenia gospodarstw agroturystycznych** - agroturystyka zmusza do dbania o lokalne atrakcje, w tym dziedzictwo kulturowe. Propagowanie informacji o warunkach tworzenia gospodarstw agroturystycznych oraz możliwościach rozwoju i korzyściach jakie daje taki rodzaj działalności zachęci rolników do podjęcia takiego wyzwania,

9.3 CEL OPERACYJNY SPOŁECZNO- GOSPODARCZY ROLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Realizację celu stanowić będzie zespół działań zwiększających koncentrację środków finansowych na poprawie stanu zachowania obiektów zabytkowych. Działania te w efekcie doprowadzą do poprawy warunków życia mieszkańców, będą sprzyjać rozwojowi oraz stymulować będzie wzrost atrakcyjności turystycznej Gminy. Temu celowi będą służyły następujące kierunki działań:

– **Ożywianie centrów historycznych lokalnych miejscowości** – należy dążyć do eliminacji funkcji niepożądanych (niewłaściwego wykorzystania zabytku lub zupełnego braku opieki nad zabytkiem) i zastępowanie ich funkcjami sprzyjającymi rozwojowi lokalnemu oraz ochronie zabytku (handel, kultura, usługi). Ekspozowanie dziedzictwa kulturowego jest niezbędne do zapoznania szerokich kręgów społecznych z cennymi walorami kulturowymi, a także do uświadomienia lokalnym społecznościom wartości dóbr, z którymi obcują na co dzień, a które pozwolą im na osiągnięcie wymiernych korzyści dzięki właściwemu wykorzystaniu zabytków. Pożądane jest też usprawnianie układów komunikacyjnych, w celu poprawy dostępności do turystycznie atrakcyjnych obiektów co nada im nowe funkcje,

– **Ochrona skali i charakteru zabudowy wiejskiej** – cel ten należy realizować poprzez dążenie

do zapobiegania rozproszaniu zabudowy wiejskiej, eliminację ruchu tranzytowego z obszarów wsi,

zagęszczanie zabudowy w centrum wsi oraz projektowanie nowych siedlisk na terenach o większej

intensywności zaludnienia. Zabytkowe obiekty umiejscowione na wsi (stare domy, młyny, cegielnie)

stanowią cenne źródło wiedzy o życiu przodków, kulturze i tradycjach oraz technikach pracy.

Obiektom nieczynnym ze względu na utratę dotychczasowej funkcji, należy znaleźć nową, tak aby

obiekt mógł nadal istnieć, utrzymując rolę dominanty wśród zabudowy mieszkalnej,

– **Umacnianie tradycyjnych form działalności gospodarczej, charakterystycznych dla obszarów wiejskich** - należy dążyć do umacniania tradycyjnych form działalności gospodarczej charakterystycznych dla wsi (drobne usługi i drobna wytwórczość), rozszerzając ich zakres o szeroko pojęte usługi turystyczne,

– **Inicjowanie współpracy lokalnych społeczności, władz samorządowych, służb konserwatorskich i inwestorów** – wszelkie działania powinny opierać się na współpracy lokalnych społeczności, władz samorządowych, służb konserwatorskich i inwestorów. Celowi temu będzie sprzyjać tworzenie dogodnych warunków do inwestowania w dziedzictwo kulturalne, aktywizowanie lokalnych społeczności i wzmacnianie ich własnych tożsamości poprzez szeroko pojętą działalność kulturalną (wszelkiego rodzaju imprezy, w tym sportowe), popularyzatorską oraz oświatową (przywracania zawodów, które zanikły).

10.KSZTAŁTOWANIE POZYTYWNYCH POSTAW SPOŁECZEŃSTWA W OBECNOŚCI KULTUROWEGO

10.1 CEL OPERACYJNY PROPAGOWANIE WIEDZY O ZABYTKACH ORAZ SPOSOBACH OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja celu wymaga podjęcia działań na rzecz edukacji o szeroko rozumianym dziedzictwie kulturowym oraz popularyzacji i promocji wiedzy o zabytkach. Efektem realizacji celu będą działania edukacyjne adresowane przede wszystkim do uczniów, wzbogacenie wiedzy o zabytkach i ich wartości oraz sposobach postępowania z zabytkami w celu ich zachowania, adaptacji, właściwego eksponowania itd. Do realizacji tego celu przyjęto następujące kierunki działań:

Wzmocnienie edukacji na rzecz kulturowego dziedzictwa - wymaga to wprowadzenia atrakcyjnych form edukacji na wszystkich szczeblach szkolnictwa, realizacji programów edukacyjnych rozwijających świadomość historyczną i znajomość lokalnej historii, doskonalenia nauczycieli w tym zakresie, wprowadzenia zajęć rozwijających zainteresowania, promowania lokalnych form kulturowych opartych na działalności społecznej, np. w formach: warsztatów, konkursów itp.

- **Popularyzacja i promocja zabytków oraz wiedzy o nich** - do upowszechniania wiedzy o zabytkach wśród społeczeństwa niezbędne jest dotarcie z podstawową informacją o nich do szerokiego kręgu odbiorców, a mogą temu służyć dostępne materiały promocyjne i opracowania tematyczne, popularyzacja twórczości ludowej, organizacja wystaw, konkursów, przeglądów, **-Stymulowanie rozwoju lokalnych form kulturowej ekspresji** - realizowane poprzez ich promowanie, a także finansowe wspieranie ich działań w różnych formach kulturalnych: przeglądów, konkursów itp.

10.2 CEL OPERACYJNY SPOŁECZNY- EDUKACYJNA ROLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Efektem realizacji celu będzie wzrost zainteresowania historią, tradycją i zabytkami wśród lokalnej społeczności, podniesienie aktywności społecznej w dziedzinie opieki nad zabytkami. Celowi temu służyć będą następujące kierunki działań:

- **Wspieranie działań na rzecz poznania dziedzictwa kulturowego regionu** – skuteczna opieka nad zabytkami musi być poparta akceptacją społeczną. Wymaga to kształtowania świadomości społecznej w duchu przywiązania do tradycji i historii, lokalnych obrzędów i zwyczajów, a także poszanowania dla zabytków. Ważne wyeksponowanie i nagradzanie pozytywnych postaw obywatelskich wobec dziedzictwa kulturowego,
- **Promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze opieki nad zabytkami** – wiele osób bezinteresownie wspiera opiekę nad zabytkami. Osoby takie należy uhonorować, nagrodzić i przedstawić jako wzór do naśladowania.

11. MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA INWESTYCJI W DZIEDZINIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI I ICH KONSERWACJI

11.1 MECHANIZMY FINANSOWANIA OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z BUDŻETU UNII EUROPEJSKIEJ

Podstawę przekazywania środków finansowych Unii Europejskiej na rzecz kultury stanowi Traktat Amsterdamski. Zgodnie z nim kultura przyczynia się do rozkwitu kultur państw członkowskich z poszanowaniem ich narodowej i regionalnej różnorodności, jednocześnie promując wspólne dziedzictwo kulturowe Europy. Unia Europejska zachęca do współpracy między państwami, a w sytuacjach koniecznych wspiera i uzupełnia działania prowadzone przez poszczególne kraje. Działania te obejmują zarówno podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie kultury i historii narodów europejskich, jak i zachowanie oraz ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim.

Finansowanie kultury ze środków funduszy strukturalnych jest uwarunkowane wykazaniem jej wpływu na rozwój społeczno - ekonomiczny regionów. Celem zatem nie będzie rewaloryzacja zabytków, ale skutek, jaki przyniesie dla pobudzenia regionalnej gospodarki, tworzenia miejsc pracy, poprawy atrakcyjności regionów. Warunkiem koniecznym wykorzystania środków funduszy strukturalnych do realizacji projektów związanych z opieką nad zabytkami jest uwzględnienie tych działań w planie strategicznym rozwoju regionu.

Na lata 2007 - 2013 zostały ustanowione odmienne zasady finansowania działań ze środków Unii Europejskiej. W tym okresie strefa opieki nad zabytkami będzie mogła być finansowana ze środków:

- 1) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego,
- 2) Europejskiego Funduszu Społecznego (w ramach polityki spójności),
- 3) Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich,

Zasadnicza zmiana dotyczy sposobu alokacji środków z **Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego**. Będzie się ona odbywać za pomocą programów operacyjnych zarządzanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego oraz Regionalnego Programu Operacyjnego zarządzanego przez samorząd województwa.

Dla finansowania sfery opieki nad zabytkami zasadnicze znaczenie ma Regionalny Program Operacyjny i będzie dotyczyć działań o znaczeniu regionalnym. Wśród programów operacyjnych dla sfery opieki nad zabytkami znaczenie mogą mieć Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej – dotyczą działań w sferze kulturalnej realizowanych na obszarach przygranicznych:

- Program Operacyjny Infrastruktura i środowisko,
- Program Operacyjny Konkurencyjna gospodarka,
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki.

Europejski Fundusz Społeczny - Fundusz ukierunkowany jest zwłaszcza na procesy dostosowawcze i unowocześnianie polityki zatrudnienia. Możliwości finansowania kultury w tym przypadku polegają na tym, iż działalność związana z poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i produkcją kulturalną może bezpośrednio lub pośrednio przyczyniać się do wzrostu liczby miejsc pracy. Środki Europejskiego Funduszu Społecznego można wykorzystać m.in. na poprawę stanu zabytków, promocję regionu, w tym zabytków oraz rozwój usług turystycznych.

Ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich finansowany jest **Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 - 2013** służący zdynamizowaniu procesu modernizacji polskiego rolnictwa i szybszemu rozwojowi Obszarów wiejskich.

11.2 ŹRÓDŁA I ZASADY FINANSOWANIA OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami podmiot dysponujący tytułem prawnym do zabytku (prawo własności, użytkowanie wieczyste, trwałe zarząd, ograniczone prawo rzeczowe, stosunek zobowiązaniowy) finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Finansowanie opieki nad zabytkiem, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego jest jej zadaniem własnym.

Natomiast jednostki organizacyjne zaliczane do sektora finansów publicznych finansują opiekę nad zabytkiem ze środków przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetu lub bądź jednostek samorządu terytorialnego, którym podlegają te jednostki.

Podmiot, który zamierza finansować zadania wynikające z opieki nad zabytkiem nieruchomości wpisany do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, pokrywa koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji (jeżeli są one niezbędne).

Podmiot będący właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru, albo posiadający taki zabytek w trwałym zarządzie może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie zadań wynikających z opieki nad zabytkiem (ze środków będących w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzic-twa narodowego, wojewody za pośrednictwem wojewódzkiego konserwatora zabytków).

Dotacje na dofinansowanie zadań wynikających z opieki nad zabytkiem wpisany do rejestru mogą być również udzielane przez organ stanowiący gminy, powiatu lub województwa na zasadach określonych w podjętej przez ten organ w stosownej uchwale.

Źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami można ogólnie podzielić na:

- 1) środki publiczne pochodzące z:
 - a) budżetu państwa:
 - o dotacje celowe będące w dyspozycji Ministra Kultury (m.in. programy operacyjne),
 - o dotacje celowe będące w dyspozycji wojewody,
 - o dotacje będące w dyspozycji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji (dotacje z Funduszu Kościelnego na remont obiektów sakralnych),
 - b) wieloletnich instrumentów planowania finansowego,
 - c) gospodarki pozabudżetowej,
 - d) budżetowych wydatków jednostek samorządu terytorialnego,
- 2) środki prywatne:
 - a) partnerstwo publiczno – prywatne,
 - b) pomoc publiczna.

11.3 ŚRODKI PUBLICZNE

BUDŻET PAŃSTWA

Finansowanie środkami publicznymi zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami realizowane jest na wszystkich szczeblach administracji publicznej. Źródłem finansowania zadań są środki planowane w rocznych ustawach budżetowych. Składają się na nie zarówno środki własne, jak i pochodzące z zagranicy (w tym z Unii Europejskiej). Środkami przeznaczonymi na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego dysponują

ministrowie i wojewodowie, przy czym gros środków pozostaje w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury. Polskie prawo nie określa procentowego limitu wydatków budżetu na rzecz kultury, w tym ochrony i opieki nad zabytkami. Tylko w drodze wyjątku przepisy szczególne mogą wskazywać rodzaj i wielkość uzależnienia planowanego wydatku. Obowiązujące prawo nie przewiduje także powiązań pomiędzy wpływem źródła dochodów

budżetowych a wysokością określonego wydatku. Bezpośrednie powiązania konkretnych środków budżetowych z konkretnymi wydatkami mogą mieć jedynie charakter funkcjonalny i dotyczą opracowywanych tzw. harmonogramów rocznych dochodów i wydatków. Wydatki z budżetu państwa na ochronę i opiekę nad zabytkami mogą obejmować:

1. bezpośrednie wydatki na zadania bieżące i inwestycyjne państwowych jednostek budżetowych,
2. wydatki w formie dotacji dla:
 - jednostek samorządu terytorialnego,
 - innych jednostek sektora finansów publicznych,
 - jednostek spoza sektora finansów publicznych (osób fizycznych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych).

Dotacje z budżetu państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami mogą mieć charakter dotacji celowych, dotacji przedmiotowych i dotacji podmiotowych.

Dotacje celowe z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, mogą być udzielone przez Ministra Kultury (za środków finansowych z części budżetu państwa) i przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda).

Podstawę prawną dla tego rodzaju działań stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (rozdział 7. Zasady finansowania opieki nad zabytkami)* oraz rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. *w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* (Dz. U. z 2005 r. Nr 112 poz. 940 ze zm.).

Dotacje celowe ze środków budżetu państwa, w części której dysponentem jest wojewoda, na dofinansowanie lub sfinansowanie zadań publicznych w zakresie ochrony dóbr kultury, zleczanych organizacjom pozarządowym oraz osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym prowadzącym działalność pożytku publicznego są udzielane w drodze otwartego konkursu ofert na podstawie:

- Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 ze zm.),
- Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. - Przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 874 ze zm.),
- Ustawy z dnia 19 grudnia 2003 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz ustawy Przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 228, poz. 2262 ze zm.),
- Ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2005 r. Nr 249, poz. 2104 ze zm.),
- Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 grudnia 2005 r. w sprawie wzoru oferty realizacji zadania publicznego, ramowego wzoru umowy o wykonanie zadania publicznego i wzoru sprawozdania z wykonania tego zadania (Dz. U. z 2005 r. Nr 264, poz. 2207).

DOTACJE Z FUNDUSZU KOŚCIELNEGO NA REMONT OBIEKTÓW SAKRALNYCH

Wnioski o przyznanie dotacji o częściowe dofinansowanie prac przy zabytkowych kościołach, w tym prac remontowych (oraz obiektów innych niż kościoły, obiektów w zespołach sakralnych, na cele związane z działalnością społeczną czy oświatową) składa dana parafia do

WIELOLETNIE INSTRUMENTY PLANOWANIA FINANSOWEGO

Obok instrumentu finansowania ochrony i opieki nad zabytkami, jakim jest budżet państwa, istnieją jeszcze wieloletnie instrumenty planowania finansowego. Planowanie takie w zakresie wydatków bieżących (niemajątkowych) jest możliwe przez dołączenie do ustawy budżetowej programów wieloletnich ustanawianych przez Radę Ministrów, co pozwoli na planowanie w kolejnych ustawach budżetowych wydatków na dany program w kwotach ustalonych w zestawieniu wieloletnim dołączonym do ustawy budżetowej.

GOSPODARKA POZABUDŻETOWA

Przekazywanie publicznych środków na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami może się również odbywać w ramach gospodarki pozabudżetowej. Gospodarka pozabudżetowa oznacza realizację zadań publicznych nie przez jednostki budżetowe (których dochody i wydatki w całości obejmowane są budżetem państwa), ale przez:

- zakłady budżetowe,
- gospodarstwa pomocnicze (przy jednostkach budżetowych),
- rachunki środków specjalnych (jednostek budżetowych),
- fundusze celowe np. Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa.

W takich konstrukcjach finansowych istnieje uzależnienie wydatków od pozyskiwanych dochodów oraz bezpośrednie powiązanie wpływających dochodów z określonymi wydatkami.

BUDŻETOWE WYDATKI JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Państwowe wydatki na ochronę i opiekę nad zabytkami realizowane są również w ramach budżetowych wydatków jednostek samorządu terytorialnego, przede wszystkim województw i gmin. Samorządy dysponują wieloletnimi instrumentami planowania finansowego. Analogicznie jak budżet państwowy samorządy mogą realizować wydatki budżetowe w tej sferze również przez: samorządowe osoby prawne, gospodarkę pozabudżetową, środki specjalne samorządowych jednostek budżetowych. Dodatkowo (w przeciwieństwie do budżetu państwa) jednostki samorządów terytorialnych mogą tworzyć fundacje, których zadaniem może być ochrona i opieka nad zabytkami. Wydatki samorządów na ochronę i opiekę nad zabytkami mogą obejmować bezpośrednie wydatki na: zadania bieżące i inwestycyjne państwowych jednostek organizacyjnych oraz wydatki w formie dotacji.

PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego stanowią podstawę do ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje poza-rządowe, placówki doskonalenia zawodowego nauczycieli szkół artystycznych oraz podmioty gospodarcze. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza m.in. programy:

Spośród programów, szczególnie ważne dla jednostek samorządu terytorialnego są programy operacyjne umożliwiające ubieganie się o środki finansowe na ochronę i zabezpieczenie zabytków:

1. Dziedzictwo kulturowe,
2. Rozwój infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego,
3. Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury,
4. Rozwój inicjatyw lokalnych,
5. Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

11.4 ŚRODKI PRYWATNE

Sektor prywatny jest wykorzystanym źródłem współfinansowania przedsięwzięć z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami. Do takiej formy współfinansowania może być wykorzystany instrument prawny nazywany partnerstwem publiczno - prywatnym i pomocą publiczną.

Partnerstwo publiczno - prywatne jest formą długoterminowej współpracy sektora prywatnego i publicznego przy przedsięwzięciach mających na celu realizację zadań publicznych. Celem współpracy jest osiągnięcie obopólnych korzyści zarówno w wymiarze celów społecznych, jak i komercyjnych danego przedsięwzięcia.

Pomoc publiczna jest formą wsparcia udzielanego przedsiębiorstwu, o ile jednocześnie spełnione są następujące warunki:

1. jest przyznawane przez państwo (na wszystkich poziomach: centralnym, regionalnym, lokalnym) lub pochodzi ze środków państwowych,
2. udzielane jest na warunkach korzystniejszych niż oferowane na rynku,
3. ma charakter selektywny (uprzywilejowuje określone przedsiębiorstwo lub przedsiębiorstwa albo określone zadania), grozi zakłóceniem lub zakłóca konkurencję oraz wpływa na wymianę handlową między Państwami Członkowskimi Unii Europejskiej.

11.5 ZASADY FINANSOWANIA OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną do udzielania dotacji z budżetu powiatu w zakresie opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru

Dotacja może być udzielona podmiotowi będącemu właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub posiadającemu taki zabytek w trwałym zarządzie.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

12.REALIZACJA I KONTROLA ZAPISÓW DOTYCZĄCYCH OPIEKI OCHRONY ZABYTKÓW, ZAWARTYCH W MIEJSCOWYM PLANIE ZAGOSPDAROWANIA GMINY TUCZĘPY

Studium Uwarunkowań i Kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tuczępy został przyjęty Uchwałą Rady Gminy Nr. XIX/135/2001 z dnia 28 grudnia 2001 roku. Założeniem gminnej polityki przestrzennej w zakresie zagospodarowania zasobami dziedzictwa kulturowego jest utrwalanie jej tożsamości i odrębności kulturowej oraz ochrona i rehabilitacja ukształtowanych zespołów zabytkowych lub pojedynczych obiektów. Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2014, poz.146 ze zm.)

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Dobra kultury są bogactwem narodowym i powinny być chronione przez wszystkich obywateli.

Organy rządowe i samorządowe są zobowiązane do zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury.

Obowiązkiem właścicieli i użytkowników jest utrzymanie należących do nich dóbr kultury we właściwym stanie.

Ponadto polityka przestrzenna to:

- podejmowanie działań mających na celu przeciwdziałaniu rozproszeniu zabudowy,- przestrzeganie zakazów i nakazów obowiązujących- w strefach ochrony konserwatorskiej,
- dopasowanie współczesnych programów mieszkalno - usługowych do historycznej funkcji obiektów i zespołów zabytkowych, poprzez adaptację, rozbudowę i przebudowę. Dobrem kultury w rozumieniu ustawy jest każdy przedmiot ruchomy lub nieruchomy, dawny lub współczesny, mający znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego ze względu na jego wartość historyczną, naukową lub artystyczną.

Celem ochrony dóbr kultury jest ich zachowanie, należyte utrzymanie oraz społecznie celowe wykorzystanie i udostępnienie dla celów naukowych, dydaktycznych i wychowawczych, tak aby służyły nauce oraz popularyzacji wiedzy i sztuki, stanowiły trwały element rozwoju kultury i były czynnym składnikiem życia współczesnego społeczeństwa.

Ochrona dóbr kultury polega na zabezpieczeniu ich przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją, zaginięciem lub wywozem za granicę, na zapewnieniu im warunków trwałego zachowania, na opracowaniu dokumentacji naukowej, ewidencji i rejestracji oraz na ich konserwacji, restauracji lub odbudowie, opartych na zasadach naukowych.

13.POSTANOWIENIA KOŃCOWE

1.Sprawozdanie z realizacji programu sporządzone przez Wójta Gminy Tuczępy po dwóch latach od jego uchwalenia przedstawione będzie Radzie Gminy.

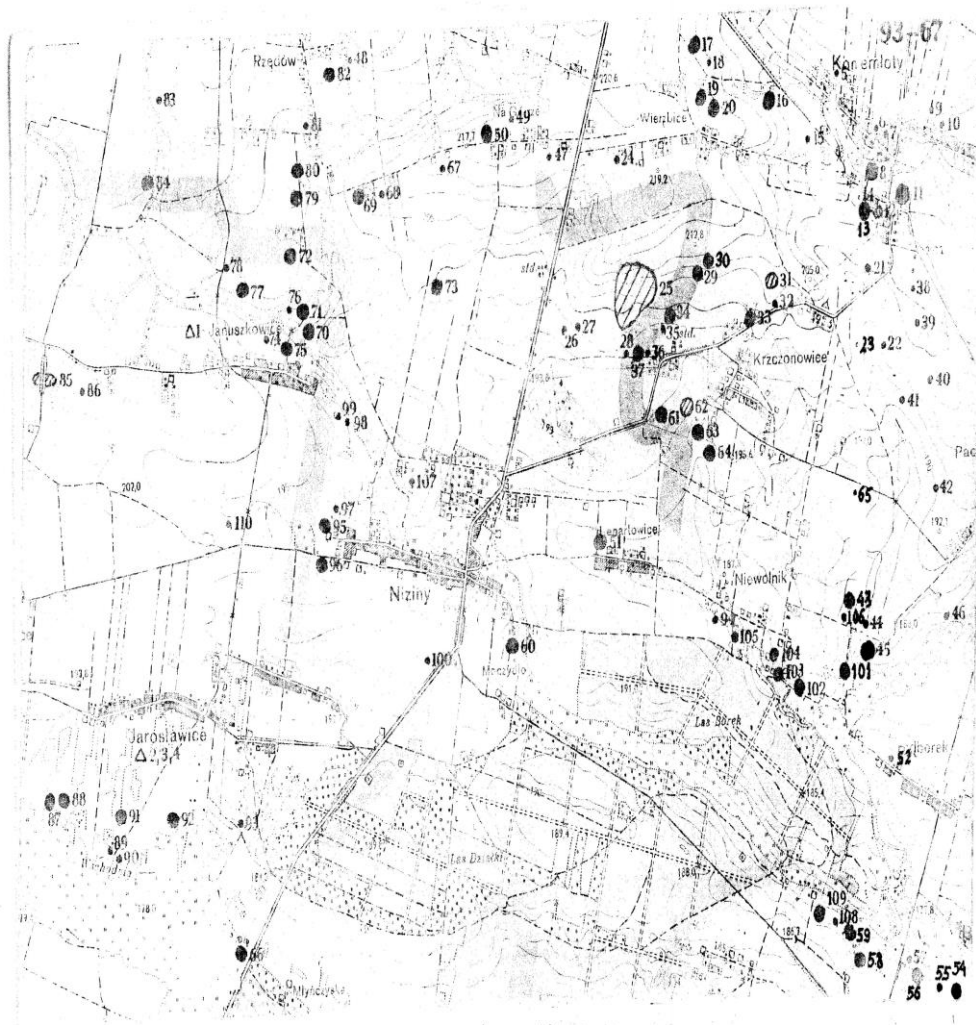
2.W sprawach nie uregulowanych w programie mają zastosowanie obowiązujące przepisy prawa.

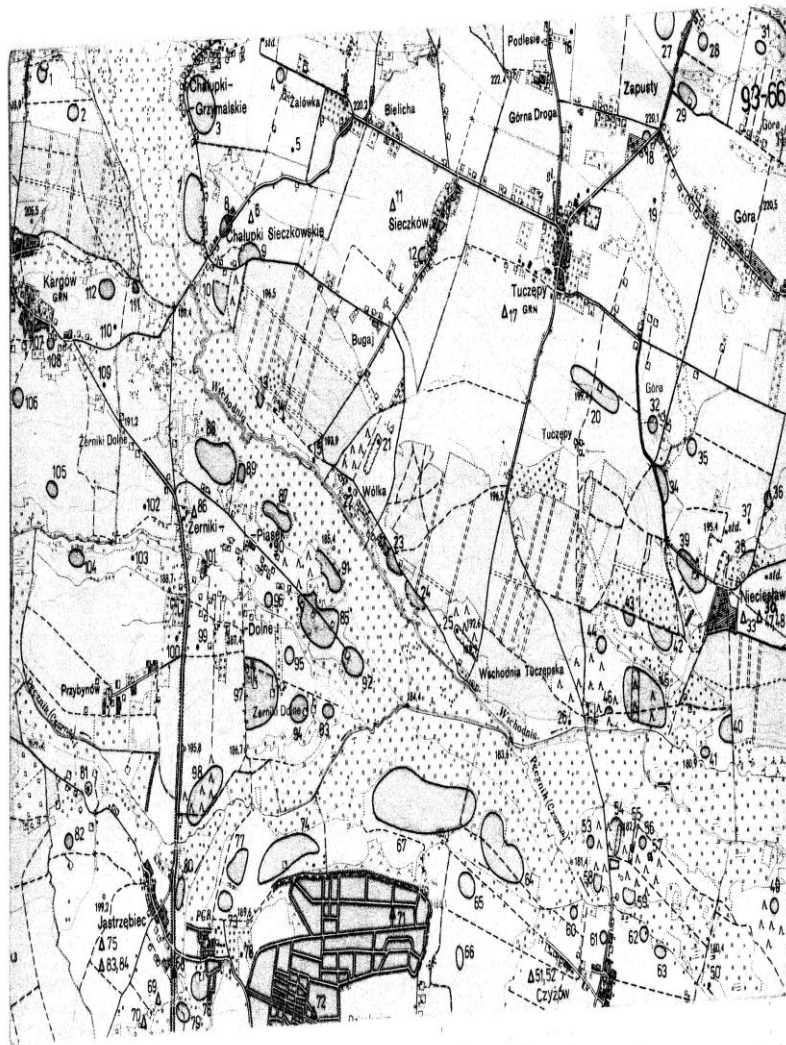
ZAŁĄCZNIKI

Załącznik Nr 1

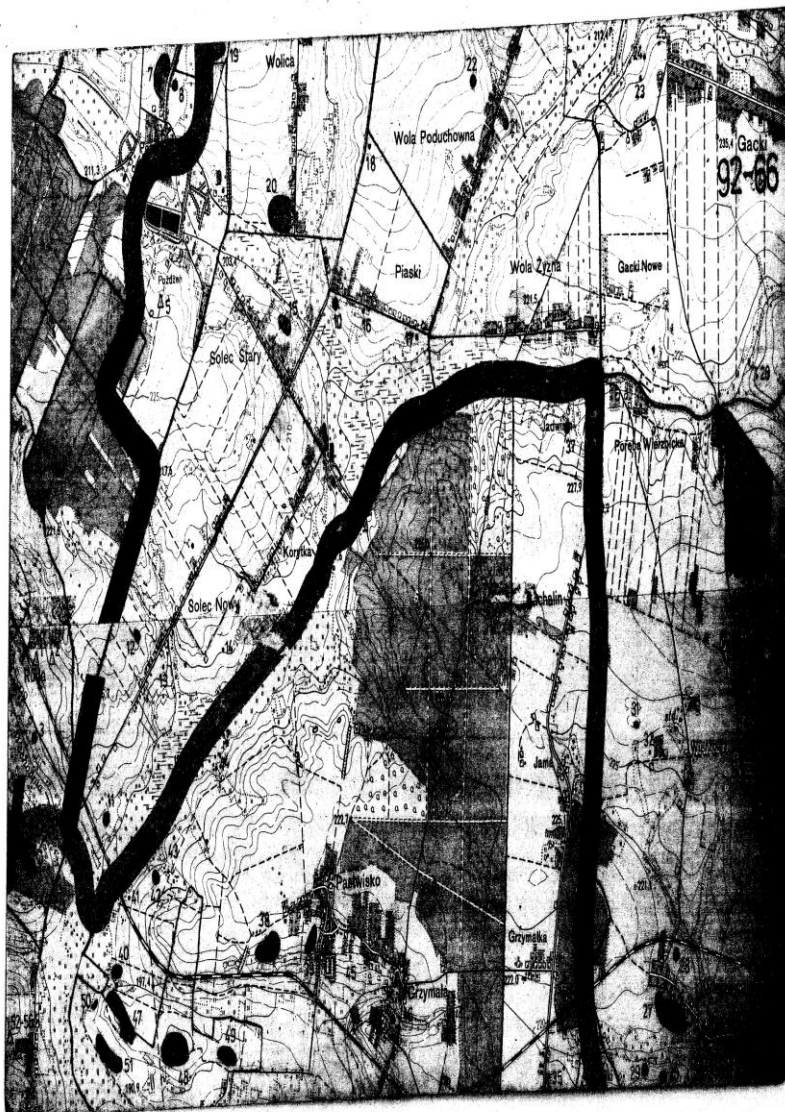
do programu opieki nad zabytkami w gminie Tuczępy na lata 2016-2020

MAPY Z WYKAZEM STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Uzasadnienie

Gmina zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz.446), w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązek sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na Gminę art.87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn.Dz.U.z 2014 r. poz.1446 ze zm.).

Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach pismem nr IN-UR.5120.3.2016 z dnia 23.06.2016 r. pozytywnie zaopiniował Gminny Program opieki nad zabytkami Gminy Tuczępy na lata 2016-2020.

Przyjęcie niniejszego programu nie tylko zachęci do działań ochronnych i edukacyjnych, ale także pozwoli właściwie zadbać o obiekty wymagające opieki. Z powyższych względów przyjęcie przedmiotowej uchwały uważa się za zasadne.